

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»
Кафедра права, національної безпеки та європейської інтеграції

Кваліфікаційна робота магістра
на тему
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ ТА
ВЕТЕРАНОК ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Виконав студент 2 курсу,
групи ППГЗ-1-24
Спеціальність 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Освітньо-професійної програми
«Публічна політика та
управління в умовах гібридних
загроз»

_____ Ян ГНЕДИХ

Науковий керівник роботи:
кандидат наук з державного
управління, доцент

_____ Катерина ДУБОВИК

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	8
1.1. Сутність та принципи державної політики соціального захисту населення.....	8
1.2. Світовий досвід державної підтримки ветеранів та ветеранок: порівняльний аналіз.....	18
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК В УКРАЇНІ.....	30
2.1. Оцінка ефективності існуючих програм соціальної медичної та психологічної реабілітації.....	30
2.2. Роль недержавних організацій та волонтерського руху в системі соціального забезпечення.....	38
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК.....	47
3.1. Розробка рекомендацій щодо оптимізації системи соціальної реабілітації.....	47
3.2. Напрямки посилення фінансового та матеріально – технічного забезпечення ветеранів війни.....	55
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми військового конфлікту, що триває на території України, зумовило масштабні трансформації в економічній, соціальній та гуманітарній сферах, а також спричинив глибокі психологічні травми серед населення, безпосередньо залученого до бойових дій. У цих умовах питання післявоєнного відновлення держави та реінтеграції ветеранів, учасників бойових дій і членів їхніх сімей у цивільне середовище набуває виняткової актуальності. Забезпечення економічної безпеки та сталого розвитку виступає ключовим фундаментом для реалізації ефективної відбудови. Економічна стабільність, прискорення інтеграційних процесів із європейським економічним простором, активізація інвестиційної діяльності та впровадження інноваційних технологічних рішень здатні забезпечити прискорене відновлення регіонів, постраждалих від війни. Водночас економічна безпека є критично важливою умовою успішної соціальної реінтеграції ветеранів, оскільки вони потребують не лише матеріального забезпечення, а й комплексної соціальної підтримки, що дає змогу адаптуватися до мирного життя та повернутися до продуктивної суспільної діяльності.

Соціальні аспекти реінтеграції охоплюють широкий спектр питань, від теоретичних основ до практичних підходів та ролі держави і громадських організацій. Важливою складовою є соціальне підприємництво, яке може стати ефективним інструментом вирішення суспільних проблем і підтримки ветеранів у нових економічних реаліях. Для швидкого та ефективного вирішення наявних проблем необхідним є вивчення міжнародного досвіду для адаптації успішних практик до українських умов. Психологічна підтримка ветеранів і внутрішньо переміщених осіб є ще одним нагальним питанням відновлення. Військовий досвід залишає глибокі психологічні травми, що потребують професійного підходу до їх подолання. Науково-методичні основи

організації психологічної підтримки, практичні методи психотерапії та підготовка фахівців із соціально-психологічної підтримки є напрямками, що потребують детального вивчення й впровадження [40].

Соціальна політика щодо ветеранів у широкому розумінні є не лише інструментом забезпечення соціальної справедливості, але й показником зрілості державних інституцій, гуманізму, поваги до конституційних прав та свобод людини, відповідальності влади перед тими, хто захищав суверенітет країни. Ефективність організації допомоги ветеранам безпосередньо впливає на стан суспільної єдності, зміцнення довіри до державних інституцій, формування позитивного соціального середовища в країні, що переживає війну [37].

Державна політика соціального захисту ветеранів та ветеранок війни в Україні є одним із ключових напрямів діяльності держави, спрямованим на забезпечення гідних умов життя людей, які брали участь у захисті незалежності та територіальної цілісності країни. Особливої актуальності ця політика набуває в умовах повномасштабної російсько-української війни, коли кількість захисників і захисниць, що потребують підтримки, стрімко зростає [48]. Україна формує комплексну систему гарантій, яка включає медичну, психологічну, соціальну, правову та економічну допомогу, а також створює механізми для реабілітації, працевлаштування й інтеграції ветеранів у цивільне життя. Законодавча база, зокрема Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», визначає засади цієї політики й окреслює пільги та права, які держава гарантує кожному ветерану та ветеранці. У центрі такої політики — принципи соціальної справедливості, поваги до подвигу військовослужбовців, а також відповідальність держави за забезпечення їхнього захисту й підтримки. Таким чином, державна політика у цій сфері покликана не лише компенсувати втрати та ризики, пов'язані зі службою, а й створити умови для повноцінного, гідного та активного життя ветеранів у повоєнному суспільстві [40].

Вагомий внесок у дослідження правових, соціальних та управлінських аспектів ветеранської політики в Україні та за кордоном зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як М. Галкін, Т. Аніщенко, Ю. Вірт, Л. Калмикова, В. Ляшко, К. Павлюк, Т. Харченко, а також зарубіжні фахівці Дж. Гіксон, Дж. Кіннерлі. Водночас, в умовах повномасштабної агресії та різкого збільшення кількості ветеранів, поза увагою дослідників залишилися питання, пов'язані з розробкою ефективної міжвідомчої моделі взаємодії суб'єктів державної ветеранської політики – Міноборони, Мінветеранів, МОЗ, Мінсоцполітики, органи місцевого самоврядування для забезпечення послідовного переходу ветерана зі статусу військовослужбовця до цивільного життя. Також недостатньо досліджені питання, що стосуються уніфікації стандартів та механізмів фінансування медико – психологічної реабілітації ветеранів, зокрема обґрунтування необхідності переходу до моделі фінансування, орієнтованої на потреби отримувача. Це є теоретичною основою для вибору теми та її подальшого розкриття.

Метою магістерської роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення державної політики соціального захисту ветеранів та ветеранок війни в Україні.

Для досягнення мети визначені такі завдання дослідження:

- визначити сутність, принципи та механізми формування сучасної державної політики соціального захисту ветеранів та ветеранок;
- розглянути світовий досвід формування та реалізації державної ветеранської політики та оцінити його потенціал для застосування в Україні;
- проаналізувати нормативно – правове забезпечення соціального захисту ветеранів та ветеранок;
- дослідити особливості та ефективність діяльності центральних і місцевих суб'єктів системи соціального захисту у реалізації ветеранської політики;

– надати пропозиції та практичні рекомендації щодо підвищення ефективності державної політики соціального захисту ветеранів та ветеранок війни.

Об’єктом дослідження є процес формування та реалізації державної політики соціального захисту ветеранів та ветеранок війни в Україні.

Предметом дослідження є державна політика соціального захисту ветеранів та ветеранок війни в Україні.

Методи дослідження. У ході кваліфікаційної роботи використовувалися такі методи: на теоретичному рівні для формування концептуальної основи дослідження застосовувався метод аналізу та синтезу при вивченні теоретичних положень та формуванні цілісного погляду на соціальний захист ветеранів та метод систематизації та узагальнення для опрацювання наукових поглядів та структурування законодавчого матеріалу. Застосування діалектичного методу дозволило розглянути державну політику як процес, що розвивається у суперечності між зростаючими потребами ветеранів та можливостями держави. Порівняльно – правовий метод був необхідний для аналізу зарубіжного досвіду ветеранської політики та його адаптації до українських реалій. На соціально – управлінському рівні використовувалися структурно – функціональний метод для дослідження структури та функцій органів державної влади та громадських організацій, що займаються соціальним захистом ветеранів та елементи статистичного аналізу для вивчення динаміки кількісних показників, що відображають стан реалізації політики.

Інформаційною базою дослідження є Конституція України, Закони України, чинні нормативно-правові акти України, міжнародно-правові акти, зокрема, стандарти ООН, Ради Європи, ЄС, законодавство зарубіжних країн, а також праці вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері публічного управління, соціальної політики та ветеранських питань.

Практичне значення отриманих у дослідженні результатів визначається тим, що вони є науково обґрунтованою основою для розробки ефективних механізмів підвищення якості та адресності державної політики

соціального захисту ветеранів та ветеранок. Результати можуть бути використані за такими основними напрямками:

- у правотворчості для подальшого розвитку законодавства з питань соціальних гарантій та реінтеграції ветеранів;

- у правозастосовній та практичній діяльності для підвищення ефективності діяльності органів державної влади та інших суб'єктів, які займаються соціальним захистом ветеранів в Україні;

- у навчальному процесі Навчально-Наукового Інституту «Інститут державного управління» університету імені В. Н. Каразіна, та інших вищих навчальних закладах згідно програм підготовки магістрів публічного управління та адміністрування.

Апробація результатів роботи. Основні положення, висновки та результати можуть бути інтегровані в програми навчальних дисциплін та спеціальних курсів у закладах вищої освіти, зокрема, при підготовці магістрів за спеціальностями "Публічне управління та адміністрування", "Соціальна робота", "Право", що забезпечить підготовку фахівців, здатних працювати з новими викликами у сфері ветеранської політики.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.

1.1 Сутність та принципи державної політики соціального захисту населення

Державна політика соціального захисту ґрунтується на усвідомленні того, що соціальні потреби населення мають суспільне значення. Вона спрямована не лише на подолання наслідків соціальних ризиків, а й на їх попередження. У центрі такої політики знаходиться людина, її добробут, соціальна стабільність та рівні можливості.

Сутність державної політики соціального захисту населення полягає в комплексі заходів, спрямованих на забезпечення гідних умов життя для кожної людини, особливо для тих, хто опинився у складних життєвих обставинах. Соціальний захист виступає однією з ключових функцій сучасної держави, адже саме вона відповідає за створення умов, у яких громадяни можуть реалізовувати свої права, долати соціальні ризики та мати гарантії на випадок втрати працездатності, безробіття, старості чи інших життєвих криз.

Державна політика соціального захисту населення – це система заходів держави, спрямованих на створення умов для забезпечення соціальної стабільності, гідного рівня життя громадян, а також підтримки найбільш вразливих груп населення, які опинилися в особливих життєвих обставинах. Політика соціального захисту реалізується через законодавчі, фінансові, організаційні й інституційні механізми, що забезпечують захист прав громадян у разі втрати ними здатності до праці, старості, безробіття, втрати годувальника або в інших випадках, передбачених законом. Важливе місце в системі нормативного регулювання соціального захисту займають закони України. Зокрема, Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні

соціальні гарантії» визначає правові засади формування та застосування соціальних стандартів і нормативів, які забезпечують реалізацію соціальних прав громадян [45].

Соціальний захист населення є однією з ключових функцій сучасної соціальної держави та важливим інструментом забезпечення конституційних прав і свобод людини. У загальному розумінні соціальний захист охоплює систему економічних, правових та організаційних заходів, спрямованих на гарантування гідного рівня життя громадян, зниження соціальної нерівності та мінімізацію негативних наслідків соціальних ризиків.

У науковій літературі соціальний захист розглядається як складна багаторівнева система, що поєднує соціальне страхування, соціальне забезпечення та соціальну допомогу. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» регламентує механізми соціального страхування та порядок надання страхових виплат у разі настання соціальних ризиків. Соціальне страхування базується на принципі солідарності та передбачає акумулювання фінансових ресурсів для компенсації соціальних ризиків. Соціальне забезпечення спрямоване на підтримку окремих категорій населення, які потребують особливого захисту з боку держави, тоді як соціальна допомога має адресний характер і надається з урахуванням реального матеріального стану отримувачів. [46]. Крім того, система соціального захисту регулюється Законом України «Про соціальні послуги», який визначає організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам і сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах. Зазначений закон запроваджує сучасні підходи до соціальної роботи, зокрема індивідуальний підхід, оцінку потреб та міжвідомчу взаємодію [52].

Державна політика соціального захисту ґрунтується на низці основоположних принципів. Принцип соціальної справедливості передбачає забезпечення рівних можливостей для реалізації соціальних прав незалежно від соціального статусу, місця проживання чи інших ознак. Принцип адресності спрямований на надання допомоги саме тим категоріям населення, які її

найбільше потребують, що сприяє ефективному використанню бюджетних ресурсів. Принцип доступності означає забезпечення реального доступу громадян до соціальних послуг і виплат, у тому числі шляхом спрощення адміністративних процедур та розвитку цифрових сервісів. Принцип комплексності полягає у поєднанні фінансових, соціальних, медичних та психологічних заходів підтримки, що дозволяє всебічно вирішувати проблеми соціально вразливих груп населення. універсальність і всезагальність, що означає, що право на соціальний захист поширюється на всіх громадян, незалежно від форми та виду їхньої суспільно-корисної діяльності, громадянства чи місця проживання [45]. Право на достатній рівень життя, передбачає, що розміри соціальних виплат та підтримки повинні орієнтуватися на досягнення гідного рівня життя, збереження здоров'я людини, задоволення основних соціальних потреб. Це означає не просто формальне надання допомоги, а її відповідність реальним життєвим потребам. Не менш вагомими є солідарність та індивідуальна відповідальність, означає що політика соціального захисту базується на соціальній солідарності – коли громадяни, суспільство та держава беруть участь у розподілі соціальних ризиків. Однак одночасно визнається й індивідуальна відповідальність особи за власні дії та життєвий вибір. Такий баланс допомагає уникнути повної пасивності отримувачів допомоги і стимулює активну участь людини у власному житті що є основою соціального страхування Ефективність заходів соціального захисту не повинні бути лише декларативними, вони мають приносити конкретні результати: реально допомагати громадянам, бути економічно обґрунтованими, не створювати зайвих бар'єрів і надмірного адміністрування. У державному управлінні це означає застосування сучасних методів оцінки, моніторингу, аналізу результативності соціальних програм що передбачає реальну результативність соціальних програм і раціональне використання бюджетних коштів [47]. Соціальна інтеграція й інклюзивність є невід'ємними елементами сучасної політики соціального захисту. Це означає, що політика має сприяти не лише матеріальній допомозі, а й створенню умов участі в суспільному житті –

праці, освіті, соціальних зв'язках, а також враховувати потреби вразливих груп: людей з інвалідністю, ветеранів, самотніх громадян тощо. У Конституції закладено, що держава має подбати про тих, хто не може самотійно себе забезпечити. У сучасних умовах дедалі більшого значення набуває принцип ефективності, що вимагає раціонального використання бюджетних ресурсів, впровадження результативних програм підтримки та сучасних механізмів управління соціальною сферою.

Таким чином, соціальний захист населення є комплексною системою, що базується на конституційних засадах, спеціальному законодавстві та принципах соціальної справедливості й солідарності. Ефективність державної політики у цій сфері значною мірою залежить від узгодженості нормативно-правових актів, достатності фінансових ресурсів і здатності держави адаптувати соціальні механізми до сучасних викликів.

Державна політика соціального захисту населення реалізується через систему соціальних гарантій, допомог, соціальних послуг, пенсійного забезпечення, програм соціальної підтримки та страхування. Конституція України закладає фундамент соціальної держави, яка через закони та програми (пенсії, допомоги, безкоштовна медицина, освіта) реалізує обов'язок піклуватися про вразливі верстви населення.

Важливим напрямом є розвиток соціальних служб. Соціальні служби допомагають громадянам долати складні життєві ситуації, а також удосконалення системи соціального страхування, що дозволяє зменшувати навантаження на державний бюджет шляхом розподілу соціальних ризиків. Отже, сутність і принципи державної політики соціального захисту формують основу соціальної системи, яка покликана забезпечити стабільність, рівні можливості та гідні умови життя для всіх громадян. Ефективно вибудована політика соціального захисту зміцнює суспільну згуртованість, формує довіру до держави та сприяє розвитку соціально орієнтованої економіки [43].

Важливо підкреслити, що соціальний захист – не лише компенсація за втрати, але й попередження соціальних ризиків, підтримка соціальної

інтеграції, створення рівних можливостей і захисту у випадках, коли люди не можуть самотійно забезпечити собі гідне життя. У цьому сенсі соціальна політика виступає складовою частиною загальнодержавної системи соціального управління, спрямованої на реалізацію і захист соціальних прав громадян.

Отже, державна політика соціального захисту, можна розглядати як прояв соціальної функції держави, яка виступає гарантом мінімальних соціальних стандартів, забезпечує реалізацію соціальних прав та стабільність суспільного розвитку. Відповідно до завдань соціальної політики, які включають поліпшення якості життя, забезпечення соціальної справедливості, зменшення нерівності, державна політика соціального захисту має реалізовуватися через такі напрями: підвищення доступності соціальних послуг, розвиток системи соціального страхування, створення механізмів підтримки безробітних, осіб з інвалідністю, пенсіонерів, забезпечення житлових, медичних, освітніх гарантій, підтримка сімей з дітьми, великих родин [52].

Одним із ключових завдань є адаптація соціальної політики до сучасних викликів: демографічні зміни, старіння населення, глобалізація, технологічні трансформації, зростання нерівності, кризи (економічні, пандемії, військові) – усе це потребує гнучкої і дієвої системи соціального захисту. Отже, державна політика соціального захисту населення є невід’ємною частиною соціальної політики держави – соціальної, її сутність полягає у гарантуванні соціального добробуту громадян, особливо у випадках соціальних ризиків та необхідності державної підтримки. Принципи, на яких спирається ця політика – універсальність, справедливість, солідарність, адресність, ефективність, державна гарантованість – формують фундамент для побудови дієвих механізмів соціального захисту. Успішна реалізація цих засад сприяє зміцненню соціальної стабільності, підвищенню якості життя, довірі громадян до держави і створенню умов для сталого розвитку суспільства. На практиці це означає, що держава повинна не просто «витрачати» кошти на виплати, але створювати систему, яка працює: передбачає превентивні заходи, ефективний

розподіл ресурсів, прозорі й справедливі процедури, механізми оцінки результатів та коригування політики в умовах динамічних змін.

Отже, формування та реалізація державної політики соціального захисту населення має відбуватися на основі розроблених концептуальних засад, сприяти сталому розвитку економічних процесів, активізації конкурентних переваг усіх структурних компонентів соціальної сфери, підвищенню ефективності використання бюджетних коштів, зміцненню економічної безпеки держави. Комплексне впровадження запропонованих заходів дозволить підвищити ефективність державної політики соціального захисту населення, збереження стійкості національної економіки, а також сприятиме забезпеченню економічної безпеки України у післявоєнний період.

В умовах збройної агресії проти України особливого значення набуває соціальний захист ветеранів та ветеранок війни, оскільки вони зазнають підвищених соціальних і медичних ризиків. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» визначає правові засади державної політики у цій сфері та закріплює систему пільг, компенсацій і соціальних гарантій для осіб, які брали участь у захисті Батьківщини [44]. За таких обставин провідну роль відіграє Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей», який становить базовий елемент національної нормативно-правової системи та визначає основні принципи, механізми й інструменти реалізації державних гарантій для захисників України. Зазначений закон у період дії воєнного стану виконує базову системоутворювальну функцію, формуючи нормативно-правове підґрунтя для створення комплексної та узгодженої системи соціального забезпечення, орієнтованої як на військовослужбовців, які безпосередньо залучені до виконання бойових завдань, так і на членів їхніх сімей, зокрема осіб, що втратили близьких унаслідок виконання військового обов'язку. Документом визначено процедури надання та підтвердження статусів учасника бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, а також члена сім'ї загиблого військовослужбовця, що є визначальним чинником для встановлення

обсягу та змісту відповідних соціальних гарантій. Серед пріоритетних напрямів державної підтримки, закріплених у цьому нормативному акті, особливе місце посідає фінансове забезпечення військовослужбовців, яке включає систему грошових виплат, надбавок, компенсацій, премій та інших форм матеріальної підтримки, деталізованих у підзаконних нормативних актах і бюджетних програмах. Вагомою складовою соціального захисту також є реалізація житлових прав, що здійснюється шляхом надання житла з державного житлового фонду або через механізм грошової компенсації. Такий підхід спрямований на збереження соціальної стабільності військовослужбовців і членів їхніх сімей, особливо в умовах вимушеного переміщення населення та втрати майна внаслідок бойових дій [36].

У сфері охорони здоров'я законодавство гарантує військовослужбовцям доступ до медичного обслуговування як під час проходження служби, так і після її завершення, а також передбачає обов'язкове надання психологічної допомоги та проходження реабілітаційних програм. Актуальність цих положень зумовлена зростанням кількості бойових поранень, випадків посттравматичного стресового розладу та інших психосоматичних порушень серед учасників бойових дій. Пріоритетність медичної та психологічної підтримки відображає загальнодержавну потребу у відновленні людського потенціалу та забезпеченні належної якості життя військовослужбовців [17].

Значна увага у законі приділяється питанням соціального страхування, що охоплює гарантії у разі поранення, загибелі або настання нещасних випадків під час виконання службових обов'язків. Такі гарантії включають виплату одноразової грошової допомоги, компенсацію витрат на лікування, санаторно-курортне оздоровлення та інші форми страхового захисту. Реалізація цих норм спрямована на зменшення фінансових ризиків для сімей військовослужбовців, посилення відчуття соціальної справедливості та зміцнення довіри до державних інституцій.

Важливим елементом нормативного регулювання є також створення правових умов для соціальної адаптації військовослужбовців після звільнення

зі служби. Законодавством передбачено реалізацію заходів із професійної перепідготовки, сприяння працевлаштуванню, розвитку підприємницької діяльності, доступу до освіти та підвищення кваліфікації, а також стимулювання громадської активності та самореалізації ветеранів. Окремо визначено необхідність інституційного забезпечення процесів соціального супроводу під час демобілізації шляхом залучення органів місцевого самоврядування, служб зайнятості, освітніх установ, ветеранських і громадських організацій, а також волонтерських ініціатив [37].

Таким чином, Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей» посідає центральне місце у формуванні цілісної системи соціального забезпечення у воєнний і післявоєнний періоди. Його норми мають не лише регулятивне, а й стратегічне значення, виступаючи підґрунтям для реалізації державної політики, спрямованої на підтримку осіб, які забезпечують обороноздатність, національну безпеку та суверенітет України. Подальший розвиток і вдосконалення положень цього закону з урахуванням змін суспільних процесів, міжнародних стандартів і реальних потреб цільових груп має стати одним із ключових пріоритетів держави в умовах тривалого збройного протистояння та повоєнного відновлення [51].

Окрім Основного Закону, вирішальну роль у формуванні багатогранної та багаторівневої системи соцзахисту ветеранів відіграють інші нормативноправові акти, які сприяють інтеграції соціальних, медичних, освітніх, психологічних та реабілітаційних послуг. Наприклад, Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» встановлює базові механізми соціальної інтеграції, підтримки та забезпечення рівних можливостей для тих, хто втратив працездатність через воєнні дії або має стійкі порушення функцій організму. Він регламентує порядок надання технічних засобів реабілітації, доступу до медичної допомоги, адаптаційних програм, а також створення безбар'єрного середовища для людей з інвалідністю [50].

Важливу функцію в системі нормативно – правового забезпечення соціального захисту ветеранів виконує Міністерство у справах ветеранів України, яке є спеціалізованим центральним органом виконавчої влади, відповідальним за формування та реалізацію державної політики у сфері підтримки ветеранів і членів їхніх сімей. Міністерство здійснює координацію діяльності органів державної влади, бере участь у підготовці законодавчих і підзаконних актів, проводить аналітичні дослідження ефективності чинних програм та ініціює оновлення нормативної бази відповідно до актуальних соціальних запитів. До пріоритетних напрямів його діяльності належать взаємодія з ветеранськими громадськими організаціями, моніторинг реалізації програм на регіональному рівні, інформаційно – комунікаційний супровід державних ініціатив, а також розвиток цифрових сервісів для підвищення доступності інформації та послуг, зокрема через платформу «Ветеран» [36].

У процесі аналізу нормативних правових принципів соціального забезпечення для українських ветеранів та сімей, юридична база була визнана широкою, але недостатньо узгодженою. Основним документом про статус та привілей ветеранів є український закон "Про статус ветеранів війни, впевненість у їхній соціальному захисті". Відсутність єдиної державної програми, яка інтегрує індивідуальні ініціативи в послідовну політику. Значним недоліком є відсутність нормативно визначених механізмів міжвідомчої координації в галузі соціального захисту для ветеранів, що ускладнює реально реалізувати законодавчі гарантії. Аналіз також визначив питання фінансування через нерівномірний доступ до послуг у регіоні та відсутність чітких критеріїв оцінки програми. Тому, незважаючи на існування законодавчого фундаменту, сучасні системи потребують вдосконалення, створюючи інтегровану регуляторну модель підтримки ветеранів [39].

На сьогодні, в сучасних умовах повномасштабного вторгнення, програми щодо медичного, соціального захисту, адаптації, психологічної та соціальної реабілітації ветеранів, членів їх сімей та деяких категорій осіб, які захищають незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, розробляються

згідно: закон України від 22.10.1993 №3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», Закон України від 21.05.1997 №280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні», Постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2017 №432 «Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, та постраждалих учасників Революції Гідності», Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 №1057 «Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях», Постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.2015 №200 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на забезпечення постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях санаторно-курортним лікуванням», Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2007 №1445 «Про затвердження Порядку проведення безоплатного поховання померлих (загиблих) осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, учасників бойових дій, постраждалих учасників Революції Гідності і осіб з інвалідністю внаслідок війни», Постанова Кабінету Міністрів України від 03.05.2012 №321 «Про Порядок забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані технічні засоби реабілітації, перелік таких засобів». Постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2018 №719 «Порядок виплати грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для внутрішньо

переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України».

1.2 Світовий досвід державної підтримки ветеранів та ветеранок: порівняльний аналіз.

Для держав, на території яких відбувався міжнародний військовий конфлікт, або тих, які в той чи інший спосіб брали участь у військових конфліктах, питання соціального та правового захисту демобілізованих ветеранів війни та членів сімей загиблих належать до пріоритетних. Крім загальних форм і видів соціального забезпечення, сучасна система державної підтримки ветеранів має передбачати заходи реінтеграції в мирне життя й спеціальні програми медичної та психологічної реабілітації.

Сполучені Штати Америки мають одну з найефективніших систем державної підтримки ветеранів. Відповідно до законодавства статус ветерана мають особи, які проходили військову службу в одному з підрозділів Збройних сил США та звільнені з військової служби. Система державної підтримки ветеранів охоплює всі групи військовослужбовців незалежно від наявності бойового досвіду, участі в конкретному воєнному конфлікті, роду військ, статі, віку тощо [3]. Міністерство у справах ветеранів є центральним органом на федеральному рівні, до структури якого входять три головні підрозділи: Адміністрація з питань пільг для ветеранів, Адміністрація у справах охорони здоров'я ветеранів, Адміністрація у справах поховань. Міністерство прагне надавати якісний та стабільний догляд та послуги ветеранам, їхнім сім'ям, опікунам та тим, хто вижив. Міністерство не допускає жодних винятків із цього стандарту, навіть коли діяльність обмежена відсутністю асигнувань. Завдяки такій структурі діяльність Міністерства охоплює всі основні напрями державної політики щодо ветеранів, зокрема реалізацію програм підтримки ветеранів,

якими пропонуються спеціальні умови для колишніх військовослужбовців у сферах: охорони здоров'я, пенсійного забезпечення, страхування, освіти, працевлаштування, бізнесу, придбання житла, а також щодо виплат з інвалідності та по безробіттю, вшанування пам'яті й поховання. На рівні штатів є власні міністерства у справах ветеранів, що діють у межах означених вище напрямів у співпраці із федеральним Міністерством. Основні сфери діяльності міністерства направлені на охорону здоров'я, інвалідність, освіту та навчання, кар'єру та працевлаштування, пенсії, допомогу з житлом, страхування життя, послуги з поховання та меморіали [7].

Організації військової допомоги військовослужбовцям у надзвичайних ситуаціях, Товариство допомоги військовослужбовцям ВМС та морської піхоти, Товариство допомоги військовослужбовцям та взаємна допомога берегової охорони направлені на допомогу з безвідсотковими позиками, грантами або їх поєднанням. За допомогою веб-сайту організації також можуть запропонувати консультації з фінансової готовності та допомогу з оплатою навчання. Американський Червоний Хрест надає допомогу у разі надзвичайної ситуації військовослужбовцям, які зараз проходять дійсну військову службу, за допомогою онлайн – інструменту самообслуговування [3]. За допомогою комп'ютера, смартфона або планшета є можливість розпочати запит на допомогу та відстежувати його хід з будь – якої точки світу.

Національний довідник ресурсів – це база даних перевірених ресурсів, що підтримує відновлення, реабілітацію та реінтеграцію військовослужбовців, ветеранів, членів їхніх сімей та осіб, що здійснюють догляд. Національний довідник ресурсів – це партнерство між Міністерствами оборони, праці та у справах ветеранів, яке пов'язує поранених воїнів, військовослужбовців, ветеранів, їхні сім'ї та осіб, що здійснюють догляд, з програмами та службами, що їх підтримують [57].

Програма допомоги постраждалим у Міністерстві оборони США - Програма допомоги постраждалим у трагедії є некомерційною організацією Міністерства оборони США, що тісно співпрацює з відділеннями допомоги

пораненим у військовій службі, щоб надавати додаткову підтримку сім'ям постраждалих, які цього потребують [8].

Існують інші некомерційні організації підтримки військових та ветеранів, які надають допомогу військовослужбовцям, ветеранам та їхнім сім'ям, а також виступають за їхнє благополуччя та готовність. Хоча Міністерство оборони не рекомендує та не підтримує жодної конкретної організації, існують авторитетні служби оцінки благодійних організацій, до яких можна звернутися під час пошуку некомерційних організацій відповідно до конкретних потреб та обставин військовослужбовців [3].

Програма Медичної допомоги жінкам – ветеранам – у 2000 році жінки-ветерани становили лише 4% від загальної кількості ветеранів. Але до 2040 року, за прогнозами, вони становитимуть 18% від усіх ветеранів, що зробить їх найшвидше зростаючою групою ветеранів. Середній вік жінок ветеранів у 2023 році становив 52 роки. Приблизно 22,5% були віком 65 років і старше, а 2,2% – 85 років і старше. Жінки – ветерани США служать у всіх родах військ та підрозділах. За статистичними даними очікується, що кількість жінок-ветеранів у війську продовжуватиме зростати у всіх видах військ. Жінки на військовій службі у 2023 році: армія – 17,7%, морська піхота – 9,7%, військово – морські сили – 20,9%, повітряні та космічні сили – 21,5%, вибрані резерви – 21,9%.

Між 2000 та 2023 фінансовими роками загальний відсоток жінок ветеранів зріс з 6,3% до 11,3% або 2,1 мільйона від загальної кількості ветеранів у Сполучених Штатах. За прогнозами, до 2043 року 2,2 мільйона жінок становитимуть 17,2% від усіх живих ветеранів. У 2023 році близько 930 000 жінок-ветеранів були зареєстровані в системі охорони здоров'я для ветеранів порівняно з понад 8,0 мільйонами чоловіків. Кількість жінок, що зареєстровані, становить 45,0% від усіх жінок – ветеранів у 2023 фінансовому році, тоді як серед чоловіків – ветеранів цей відсоток становить 50,5%. Не всі ветерани, які реєструються в системі охорони здоров'я, стають користувачами медичних послуг. Приблизно 650 000 жінок звернулися за медичною допомогою до

служби охорони здоров'я для ветеранів у 2023 році, що становить 70,0% від кількості жінок, які зареєстровані в системі [58].

Варто зауважити, що сучасна модель державної підтримки США свідчить про нове розуміння ролі ветеранів у суспільстві та підхід до їхньої підтримки. Ветерани повинні реалізовувати свої права загалом на рівних умовах з іншими громадянами, маючи окремі спеціальні умови після демобілізації, але не перетворюватися на виняткову соціальну групу, пільгову категорію. Держава має надати стимули та можливості для якісної реінтеграції ветеранів у цивільне життя [8].

Отже, ветеранська політика США демонструє високий рівень взаємодії між державою, громадянським суспільством та приватним сектором. Вона забезпечує ветеранам доступ до широкого спектру соціальних, економічних, психологічних та освітніх програм, сприяючи їхній успішній інтеграції в цивільне життя. Ефективна система мотивації роботодавців та підтримка ветеранів у підприємництві через спеціалізовані програми, є основою економічної інтеграції цієї групи населення в США [13]. В Україні система підтримки ветеранів лише формується. Основними викликами залишаються брак координації між державними органами, недостатнє фінансування програм, низький рівень інформаційної та психологічної підтримки, а також обмежений доступ до ресурсів для підприємництва. Наша країна має значний потенціал для розвитку ветеранської політики. Інтеграція успішного досвіду США, адаптованого до національних умов, може сприяти створенню ефективної системи, яка забезпечить соціальну та економічну інтеграцію ветеранів у цивільне життя [4].

Невирішені територіальні конфлікти та спалахи насильства, що характеризують історію Ізраїлю, роблять його особливим серед держав загального добробуту в заможних демократіях. Війна, яка супроводжувала заснування держави в 1948 році, швидко супроводжувалася створенням спеціальної системи пільг для ветеранів. Як попит, так і пропозиція військових пільг неодноразово підживлювалися постійними конфліктами та підготовкою

до війни. Ці пільги зростали як за щедрістю, так і за охопленням, водночас витісняючи паралельні цивільні програми. У цьому розділі задокументовано результуючий дуалістичний характер соціальних прав в Ізраїлі та пояснено інституційну, політичну та культурну динаміку, яка зумовила еволюцію військових пільг.

Реінтеграція ветеранів Армії оборони Ізраїлю: чому система реінтеграції ветеранів так добре працює в Ізраїлі? Отже, військова повинність і розмір країни, з використанням чисельності населення як показника територіального розміру, корелюють з успіхом реінтеграції ветеранів у суспільство. Успішна реінтеграція призовників Армії оборони Ізраїлю назад у суспільство, прикладом є величезна кількість призовників, які працюють в ізраїльській галузі. Іншими словами, успішна індустрія високих технологій є побічним продуктом успіху реінтеграції [5]. Оскільки Ізраїль вимагає від більшості громадян проходження військової служби, найкращі та найталановитіші молоді уми отримують досвід управління проектами високого рівня та працюють безпосередньо з військовими технологіями високого рівня. Як наслідок, ізраїльтяни, які служать, повертаються до цивільного життя готовими до успішної кар'єри, маючи високий рівень навичок у розробці програмного забезпечення та програмуванні, інженерних навичок тощо. Цікаво, що ветерани, які служать у бойових ролях як піхотинці, все одно залишаються провідними працівниками у бурхливо розвиваючійся галузі високих технологій. Феномен успішної інтеграції ветеранів бойових дій у сектор високих технологій є особливо загадковим, якщо проаналізувати інші країни, такі як Сполучені Штати, де ветерани отримують гірше ставлення порівняно з їхніми колегами, які не є ветеранами.

Високий рівень розвитку високих технологій в Ізраїлі підтверджується даними, опублікованими Інститутом національних політичних досліджень імені Самуеля Неамана, згідно з якими грошовий дохід випускників Техніону – Ізраїльського технологічного інституту у сфері досліджень і розробок, комунікацій, комп'ютерних послуг та високих технологій становить

щонайменше 21 мільярд доларів; Згідно з іншим дослідженням, присвяченим випускникам Техніону, на кожні 10 000 працівників в Ізраїлі 135 є інженерами або вченими, у порівнянні з 85/10 000 у Сполучених Штатах. Ізраїльське арабське населення, яке становить близько 20 відсотків населення Ізраїлю, звільнене від обов'язкової військової служби [5]. Крім того, існує низка звільнень від військової служби, включаючи непридатність, судимість, фізичні недуги та психічні розлади, смерть, перебування за кордоном або релігійні підстави.

Можливості мережевого спілкування, які надає асоціація 8200, є особливо успішними у забезпеченні ветеранів 8200 роботою після закінчення військової служби. Крім того, Орі Свед та Джон Сіблі Батлер, використали два опитування сектору високих технологій та інші дані, отримані від Центрального бюро статистики Ізраїлю і дійшли висновку, що близько 90% працівників галузі є ветеранами ЦАХАЛ. Приблизно 90 відсотків ізраїльських працівників сектору високих технологій є ветеранами [56].

Щоб розвинути аргументацію та всебічно розглянути питання про реінтеграцію ізраїльських ветеранів, ця робота складається з шести етапів. Загалом, «реінтеграція ветеранів» означає як процес, так і результат повернення військовослужбовців та ветеранів до цивільного життя. Другим ключовим терміном є «перехід», який означає період адаптації ветеранів, коли вони знову звикають до цивільного життя. Варто зазначити, що різні країни пропонують різні програми та політики для допомоги ветеранам у їхній реінтеграції в цивільне життя.

Я спираюся на чотири якісні випадки: Ізраїль, Австралія, Велика Британія, США. За допомогою аналізу можна сказати, що менші країни з призовною військовою службою більш успішно реінтегрують ветеранів.

Згідно з Міністерством у справах ветеранів США, перехід означає «період адаптації, що включає планування та підготовку, здійснені під час військової служби, коли військовослужбовці та їхні сім'ї досліджують та починають діяльність у цивільному світі після звільнення з активної служби». З

огляду на визначення, більшість країн мають «екосистеми переходу», які є «складними та динамічними мережами відносин, програм, послуг та пілг, що включають планування переходу та зусилля з надання допомоги окремими гілками служби, ресурси громади, що надаються через місцеві органи влади, приватний сектор та некомерційні організації».

Звичайно, екосистеми переходу різняться від країни до країни. Аргументи вчених у цьому розділі поділяються на три групи: зміна цінностей (група 1), соціалізація (група 2) та скептики (група 3). На сьогоднішній день наукова література висвітлює та досліджує еволюцію ізраїльської індустрії високих технологій завдяки державній політиці, венчурному капіталу та формуванню кластерів. Крім того, література досить насичена загальними відносинами між ізраїльською індустрією високих технологій та ізраїльською армією.

На найфундаментальнішому рівні група 1 – зміна цінності, стверджує, що армія надає військовослужбовцям навички або капітал, які переносяться на цивільний ринок. Крім того, деякі роботодавці по – різному реагують як на навички, набуті під час служби в війську, так і на сучасні суспільні упередження щодо минулої військової служби.

Твердження першої групи страждають від помилкового узагальнення і є надто широкими. Більш конкретно, дослідження, проведені в першій групі, страждають від упередженості через пропущені змінні і не враховують такі змінні, як раса, стать та інші академічні ступені особи до військової служби. Друга група – соціалізація стверджує, що військо є агентом соціалізації. Як результат, цивільне життя членів після служби в армії безпосередньо відображає їхню нову ідентичність та засвоєні інституційні норми, отримані в армії. Третя група – скептики, вона окреслює важливі кореляційні зв'язки між певними війнами та заробітком після служби, освітою та безробіттям. Вона робить висновок, скоріше натякаючи, ніж стверджуючи, що однаково кваліфіковані ветерани та не ветерани в США отримують різне ставлення від роботодавців, і якщо ветеран має досвід роботи, який легко перенести в іншу сферу, то до нього ставляться так само, як і до його не ветеранів – колег.

Державна підтримка ветеранів в Ізраїлі є комплексною системою, яка наголошує на цілісному та мультидисциплінарному підході до фізичної та психічної реабілітації, інтеграції в суспільство та довгострокового благополуччя. Ключовими елементами є особлива увага до психічного здоров'я з підтримкою сімей, інтеграція ветеранів у цивільне життя, іноді через конкретні сектори, такі як галузь високих технологій. Система постійно розвивається, уряд постійно впроваджує ініціативи для вирішення системних проблем та поліпшення підтримки, хоча останнім часом виникли проблеми та протести, що вказали на необхідність вдосконалення [4].

Ключові аспекти підтримки ветеранів в Ізраїлі:

- комплексний та мультидисциплінарний підхід: у реабілітації беруть участь фахівці з різних галузей, які займаються як фізичними, так і психологічними потребами;
- соціальний компонент: система залучає соціальних працівників (кейс-менеджерів), які допомагають ветеранам пройти процес реабілітації;
- акцент на психічному здоров'ї: велика увага приділяється лікуванню психологічних травм, а також наданню підтримки сім'ям і забезпеченню широкого спектру методів лікування, що виходять за межі простої розмовної терапії та медикаментозного лікування;
- інтеграція в суспільство: мета полягає в інтеграції ветеранів у суспільство, лікуванні їх у цивільних лікарнях, а не ізоляції в військових установах;
- конкретні програми та організації, що надають комплексні реабілітаційні послуги, включаючи спорт та підтримку поранених ветеранів [2];
- ініціативи уряду: уряд створює комітети та започатковує нові ініціативи з метою перегляду та вдосконалення систем підтримки ветеранів, забезпечуючи справедливе та чуйне ставлення протягом усього життя ветерана.

Ряд новітніх програм направлено на підтримку для звільнених із бойових дій солдатів, зокрема тих, хто переживає посттравматичний стресовий розлад через військову службу. Програми розроблені, щоб надати учасникам

інструменти для емоційної стійкості, фінансову підтримку та структуроване середовище, яке допоможе їм реінтегруватися у повсякденне життя: екстрена підтримка благополуччя, посттравматичний стресовий розлад та послуги з охорони психічного здоров'я, фінансова підтримка, освітні програми, підтримка поранених солдатів та сімей, що втратили близьких, підтримка самотнього солдата, духовні та спадкові програми, будівельні проекти.

Департамент у справах ветеранів створений для виконання обов'язку країни підтримувати діючих та колишніх військовослужбовців та їхні сім'ї. Програми підтримки ветеранів в Австралії, що адмініструються Міністерством у справах ветеранів, включають підтримку психічного здоров'я, фізичного здоров'я, а також надання фінансової допомоги у скрутних обставинах, житлі та освіті. Інші організації, надають широкий спектр послуг, від адвокації та працевлаштування до зв'язків з громадою. Австралія щорічно виділяє 12,8 мільярда доларів на підтримку ветеранів та їхніх сімей. Департамент у справах ветеранів співпрацює з іншими агентствами Співдружності, штатами та територіями, приватними та некомерційними організаціями, організаціями колишніх військовослужбовців та іншими, щоб надати низку видів підтримки, що охоплюють: компенсацію та допомогу доходу, послуги з фізичного та психічного здоров'я, включаючи консультування, послуги вдома та догляд за громадою, реабілітацію, програми працевлаштування, перехід та зв'язок з громадою, освітні та інші програми, включаючи кризову підтримку, для сімей, поминальні та вшановувальні служби.

Будь-який член програми підтримки, який прослужив один день безперервної повноцінної служби, має право на безкоштовну підтримку психічного здоров'я. Резервісти, які надавали допомогу в охороні кордону або ліквідації наслідків стихійних лих, або були причетними до серйозної аварії під час навчань, чи були її свідками, та їхні найближчі родини також мають право на безкоштовну підтримку психічного здоров'я. Доступні послуги включають лікування від лікарів загальної практики, психіатрів, психологів або клінічних

психологів, серед низки інших послуг у сфері психічного здоров'я. Звільнення з ADF – це не просто звільнення з роботи, це відмова від певного способу життя. Перехід до цивільного життя може включати побудову нових або міцніших зв'язків у місцевій громаді, а також оновлення відчуття мети та напрямку через працевлаштування, волонтерство чи інші активні заняття. Міністерство пропонує низку послуг, які допоможуть у цій зміні життя, таких як:

- підтримка «Відкритих обіймів» для учасників, що переходять до інших сфер, включаючи програму «Вихід»;
- підтримка в управлінні справами для ветеранів, які потребують медичного або адміністративного розлучення та можуть потребувати додаткової підтримки;
- щорічна медична перевірка протягом перших п'яти років після переведення або звільнення армії;

Департамент у справах ветеранів також співпрацює з Міністерством оборони, щоб забезпечити впровадження процедур підтримки членів під час їхнього звільнення з або переведення всередині.

Нове дослідження Департаменту у справах ветеранів вивчало задоволеність стосунками серед військових пар та військовослужбовців. Нещодавно дослідники з Королівського центру досліджень військового здоров'я опублікували статтю про задоволеність стосунками, що надає важливе розуміння результатів та динаміки романтичних стосунків серед військовослужбовців/ветеранів і рекомендують більш глибоке розуміння складнощів задоволеності стосунками у спільноті Збройних Сил. Дослідження «Одружені у війську: задоволеність стосунками та дистрес серед пар, що служать у Великій Британії», досліджувало дистрес у стосунках серед 219 військових пар (чоловіки, що служать, та партнерка, що не служить). Це дослідження показало, що чотири з десяти пар мають високий рівень дистресу у стосунках серед пар військовослужбовців Великої Британії. Дане дослідження дає розуміння, яке можна було б використовувати для допомоги військовим парам, які відчувають менш стабільну задоволеність стосунками з часом [10].

Відповідно до законодавства Великої Британії, «ветеран це будь – яка особа, яка прослужила хоч один день у Збройних Силах Її Величності». Згідно з даними Міністерства оборони в 2022 році у Великій Британії проживало 2 мільйони ветеранів Збройних Сил. Очікується, що до 2028 року це число скоротиться до 1,6 мільйона. Прогнозується, що частка ветеранів працездатного віку зросте з 37% у 2016 році до 44% до 2028 року. Ветеранів – жінок збільшиться з 10% до 13%. Велика Британія надає підтримку ветеранам через такі урядові ініціативи, як Управління у справах ветеранів та Міністерство оборони, які пропонують допомогу з фізичним та психічним здоров'ям, фінансами, працевлаштуванням та житлом [12]. Це доповнюється широкою мережею благодійних організацій, таких як «Допомога героям», які надають широкий спектр послуг, від прямої підтримки та гарячої лінії до юридичної допомоги. Ключові урядові стратегії, включаючи Угоду про збройні сили та План дій Стратегії щодо ветеранів, спрямовані на те, щоб жоден ветеран не був у не вигідному становищі порівняно з іншими громадянами [9].

Забезпечення потреб усіх категорій ветеранів на всіх територіях Королівства здійснюється за рахунок державної політики по ряду напрямків:

Урядова підтримка:

- управління по справах ветеранів надає довідник послуг, що охоплюють охорону здоров'я, фінанси, працевлаштування та житло;
- служба соціального забезпечення ветеранів має п'ять центрів соціального забезпечення по всій Великій Британії, які надають консультації та підтримку;
- система Доблесть це нова мережа підтримки по всій Великій Британії, яка об'єднує послуги з житла, працевлаштування та охорони здоров'я, щоб полегшити доступ до них, підтримується фондом у розмірі 50 мільйонів фунтів стерлінгів.

Законодавство та стратегія:

- угода про Збройні сили: Зобов'язання забезпечити, щоб військовослужбовці, ветерани та їхні сім'ї не стикалися з не вигідним

становищем порівняно з іншими громадянами, зазначає Бібліотека Палати громад;

- «Стратегія для наших ветеранів» визначає ключові теми та цілі підтримки ветеранів;

- «План дій Стратегії для ветеранів на 2022-2025 роки» встановлює мету – зробити Велику Британію найкращим місцем у світі для ветеранів до 2028 року. Підтримка благодійних та некомерційних організацій;

- організація «Допомога Героям» надає широкий спектр підтримки ветеранам та їхнім сім'ям, включаючи допомогу з переходом до цивільного життя, пошуком роботи та отриманням пільг.

Інші благодійні організації надають широкий спектр послуг, таких як:

- центр військового правосуддя пропонує безкоштовні, незалежні юридичні послуги військовослужбовцям, ветеранам та їхнім сім'ям;

- королівська лікарня Челсі, проводить програми допомоги, що забезпечують спільноту, товариські стосунки та заходи для ветеранів, як зазначено на їхньому веб – сайті [6];

- благодійна організація «Вектор 24» забезпечує транспортування до місць основних послуг для ветеранів та їхніх сімей.

На життя ветеранів Сполученого Королівства має значний вплив історичне минуле. Так як і на різні сфери життєдіяльності британців в соціальнокультурній сфері. В залежності від регіону країни законодавство має певні відмінності. Ці відмінності в першу чергу пов'язані з напрямом державної політики стосовно зменшення дискримінації та нерівності між різними частинами Королівства. Ветеранська політика регіонів пов'язана з цими відмінностями.

Основним ключовим документом у ветеранській сфері є «Угода про Збройні Сили». Ця угода передбачає відповідальність нації та держави за гідне ставлення до громадян які проходили чи проходять службу, їхніх сімей. За результатами діяльності в щорічних державних звітах описується результат роботи з військовослужбовцями та членами їх родин. По працевлаштуванню,

охороні здоров'я, житла, освіти та фінансових консультацій. У 2018 році в країні була прийнята «Стратегія для наших ветеранів». Ця Стратегія розрахована на 10 років, застосовується по всій території та розповсюджується на всі сфери життя (громадську, корпоративну, благодійну та індивідуальну). Стратегія передбачає наступні напрями системи надання послуг ветеранам: співпраця між організаціями, координація ветеранських служб, збір даних про спільноту , суспільне сприйняття і розуміння, визнання ветеранів.

Велика Британія має високі показники ефективності реалізації політики підтримки ветеранів. Високий рівень економічного та соціального розвитку дозволяє будувати публічну політику вдосконалення вже існуючих систем надання послуг та практик по адаптації їх до потреб ветеранів. Це створює умови для забезпечення потреб ветеранів та їх реабілітації навіть в умовах ув'язнення. Велика роль при цьому надається міжвідомчій взаємодії та співпраці з громадським сектором, щоб усі можливі послуги для ветеранів були зрозумілими та легкодоступними. Адаптація даного досвіду в Україні дозволить наблизити ветеранську політику до ветеранів та членів їх сімей для підтримки та необхідної допомоги [11].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК В УКРАЇНІ.

2.1 Оцінка ефективності існуючих програм соціальної медичної та психологічної реабілітації.

У зв'язку із широкомасштабною військовою агресією російської федерації проти України тисячі громадян стоять на захисті своєї країни, але саме ветерани, Захисники, Захисниці та члени їх родин стали сьогодні однією із вразливих верств населення, яка потребує всебічної підтримки та захисту. Тому, наразі, вкрай важливою є комплексна підтримка військовослужбовців, ветеранів війни, сімей загиблих Захисників та Захисниць України з боку владних структур, органів місцевого самоврядування, державних установ та організацій міста в частині соціального захисту, а також забезпечення прав і свобод ветеранів під час переходу від військової служби до цивільного життя, реінтеграції ветеранів у громаді, спільноті та родині.

Згідно з європейським стандартам законодавчої бази у сфері охорони психічного здоров'я, в Україні законодавчі нормативно-правові документи застаріли і не відповідають міжнародним вимогам і потребують прийняття нових документів. Необхідно внести зміни до існуючих законів, нормативних документів, які містять певні положення про психічне здоров'я населення України. Згідно із стандартами та доказовою, нормативною базою ВООЗ наявні закони, концепції, положення не сприяють покращенню системи охорони психічного здоров'я, а навпаки сприяють стигматизації, дискримінації, невідповідності сучасній медицині та науці країнам світу, їх політики по відношенню до осіб з психічними розладами.

За результатами експертного комітету всесвітньою психіатричною асоціації у 2020 році, відмічено той факт, що Україна не змогла створити сучасну систему психіатричної допомоги, яка надає можливість поєднати

стаціонарну і амбулаторну допомоги відповідно до сучасних міжнародних стандартів.

Значний вплив динамічних факторів, як COVID-19, початок АТО на систему охорони психічного здоров'я в Україні не відобразилась на дієвих змін в законодавчо-нормативних документах і лише повномасштабна війна остаточно показала негачність змін в системі надання допомоги особам з психічними розладами. У концептуальній записці надані інструменти та приклади досвіду Грузії та Литви щодо реформи психічного здоров'я в цих країнах. На прикладі Великобританії, комітету всесвітньої психіатричної асоціації показав велику роль професійних психіатричних товариств, що беруть активну участь у розробці і обговоренні державної політики в галузі охорони психічного здоров'я та у змінах цієї сфери.

Основні проблеми у сфері охорони психологічного здоров'я які є актуальними на сьогодні:

- слабка обізнаність щодо психічного здоров'я у суспільстві, що призводить до стигматизації та несвоєчасного звернення по професійну допомогу;
- недосконалість національного законодавства у сфері психологічного здоров'я та порушення прав людей з проблемами психічного здоров'я;
- відсутність системи профілактики психічних розладів, що базується на фактичних даних, та ефективної популяризації психічного здоров'я;
- недосконалість регулювання діяльності у сфері охорони психічного здоров'я;
- низький рівень кадрового забезпечення психологами, психотерапевтами, соціальними працівниками та іншим персоналом, який залучається до надання допомоги у сфері психічного здоров'я, недостатність системи формування та підтримки професійних компетентностей серед фахівців у сфері психічного здоров'я та інших суміжних професій;

- відсутність системного впровадження галузевих та міжгалузевих стандартів у сфері охорони психічного здоров'я та контролю якості допомоги у зазначеній сфері;
- надмірна зосередженість допомоги у сфері психічного здоров'я у спеціалізованих закладах охорони здоров'я та закладах системи соціального захисту;
- низька доступність психологічної та психотерапевтичної допомоги; дефіцит служб, які б базувалися на рівні територіальних громад, реабілітаційних і соціальних послуг; відсутність систем підтриманого працевлаштування та зайнятості, підтриманого проживання;
- відсутність ефективної системи підтримки сімей осіб, що доглядають за особами з психічними захворюваннями, а також недостатній розвиток кризової психологічної допомоги та програм раннього втручання на рівні територіальних громад;
- обмежене використання сучасних технологій, методів та процедур оцінки у сфері психічного здоров'я та надання допомоги особам з проблемами психічного здоров'я під час надання первинної медичної допомоги;
- недостатня диференційованість надання допомоги у сфері охорони психологічного здоров'я з урахуванням чутливості до потреб різних груп суспільства та обмежена участь і залучення осіб з психічними та інтелектуальними порушеннями та членів їх сімей до планування допомоги, її реалізації та оцінки;
- відсутність ефективного адміністрування та моніторингу у сфері охорони психологічного здоров'я, недостатня координація між різними державними органами у наданні допомоги особам з проблемами психічного здоров'я».

У період запровадження воєнного стану в Україні одним із найбільш актуальних завдань є комплексна підтримка у економічному та соціальному аспекті суспільного життя військовослужбовців, ветеранів війни, сімей

загиблих (померлих, зниклих безвісти за особливих обставин) Захисників і Захисниць України.

Після початку повномасштабної війни у 2022 році уряд та Верховна Рада України прийняли низку нормативних актів, що мають на меті розширити гарантії підтримки вразливих категорій населення. Водночас наявна нормативна база продовжує залишатися неоднорідною, фрагментарною та недостатньо адаптованою до масштабів викликів. Останні роки в Україні характеризується складною, нестабільною та непередбачуваною ситуацією. Російська агресія, втрата територіальної цілісності, політична та економічна нестабільність, а також значні людські втрати призвели до посилення тривожності, депресії та емоційного виснаження серед населення, масового характеру травматичних переживань, гострий брак фахівців, виснаження соціальних служб та високий рівень недовіри українського населення до певних інституцій [53].

Міністерство оборони розпочало мобілізацію чоловіків призовного віку. Багато з них пройшли лише короткострокову підготовку та були відправлені на фронт без належної психологічної адаптації до війни, насильства та смерті. Це призвело до високого рівня психологічної травматизації серед військовослужбовців. Участь у бойових діях залишила глибокий слід у свідомості учасників та їхніх сімей. Повернення додому супроводжується конфліктами в сім'ї, оскільки змінюються рольові очікування та загострюються побутові суперечності. Відсутність чіткої програми підтримки сімей лише посилює проблему [42].

В Україні виклики, пов'язані з комплексними й окремими структурами та механізмами надання послуг, добре задокументовані. Важливо відзначити, що вони впливають не лише на ветеранів, а й на надання послуг громадськості загалом. Є спроби розв'язати це питання шляхом створення територіальних центрів надання адміністративних послуг, а окремо для ветеранів – шляхом запуску системи Е-Ветеран.

Мінветеранів також зацікавлене в розробці пілотного підходу, спрямованого на формування інтегрованої моделі надання послуг, яка зосереджуватиметься на потребах ветеранів. Державні програми передбачають психологічну реабілітацію, соціальну адаптацію, перепідготовку та санаторно-курортне лікування. Успішна адаптація вимагає тісної взаємодії між державою, громадянським суспільством та військовослужбовцями. Пріоритетами у підтримці ветеранів є ментальна та фізична реабілітація, інтеграція у суспільне та економічне життя, створення можливостей для задоволення потреб ветеранів війни, максимально якісне і комплексне надання підтримки та послуг особам, які захищали незалежність нашої держави.

В Україні почали переймати досвід Ізраїлю як у фізичній, так і в психологічній реабілітації. Так, у Львові відбувся саміт, де вже створено два нових реабілітаційних комплекси – «Суперлюди» та «Незломлені» – всеукраїнські сучасні центри воєнної травми, що спеціалізуються на реконструктивній хірургії, протезуванні, реабілітації та психологічній підтримці постраждалих від війни дорослих і дітей [21].

У 2023 році відбувся саміт, ключовим питанням якого був досвід реабілітації українців, поранених у бойових діях, за допомогою ізраїльських методів. Було організовано курси підвищення кваліфікації для кількох сотень українських фахівців – вчителів, соціальних працівників, психологів у формі онлайн-тренінгів із ізраїльськими фахівцями.

Дійсно, досвід Ізраїлю вважається одним з найкращих у світі. У роботі з ветеранами використовуються різні методи і техніки психологічної реабілітації та підтримки, спрямовані на поліпшення їх психологічного стану та забезпечення благополуччя. Ефективна соціальна адаптація ветеранів війни та членів їх родин – це складна справа, що вимагає комплексної роботи в усіх ключових аспектах життя особи.

Особливої ваги набуває партнерство між державними структурами, місцевими громадами, недержавними організаціями та міжнародними інституціями, що дозволить комплексно реагувати на потреби цільових груп та

забезпечувати дієвість політики. Сучасні, діючі програми по соціальному захисту в Україні, наведено в таблиці 2.1

Таблиця 2.1

Назва програми / ініціативи	Тип реабілітації	Опис / мета	Статус / особливості 2025
Центри відновлення та здоров'я	Медична, фізична, психологічна, соціальна	Створення мережі сучасних міжрегіональних реабілітаційних центрів для військових з травмами, ПТСР, соціальною адаптацією	До кінця 2025 року Міноборони планує відкрити **4 центрі** для одночасної підтримки ~1 730 військовослужбовців. (Міністерство оборони України)
(«Пакет пораненого воїна»)	Соціальна, матеріальна, психологічна	Надання «пакету першої допомоги» для поранених військових: речі, які необхідні під час стабілізації й періоду лікування (адаптивний одяг, засоби гігієни тощо)	Частина ініціативи Міноборони у межах створення центрів відновлення (Міністерство оборони України)
Superhumans Center	Медична, хірургічна, фізична, психологічна, протезування	Великий багатофункціональний центр для поранених внаслідок війни — протезування кінцівок, реконструктивна хірургія, фізіотерапія, гідротерапія, психологічна підтримка, реінтеграція	У 2026 році — 3 центри Superhumans** заплановано в Україні. Вже працюють відділення реабілітації, 3D-лабораторії, психологічна служба
Інструкція щодо реабілітації та санаторного лікування НГУ	Медична, санаторно-курортна	Регламент для Національної гвардії України: як організовувати реабілітацію, курортне лікування військовослужбовців	Власне наказ МВС №384 від 05.06.2025, який набрав чинності 26.08.2025
МВС: адаптивний спорт та соціальний супровід	Фізична, психологічна, соціальна	Система підтримки через спорт (включно з адаптивним спортом), соціальні програми, працевлаштування ветеранів, підтримка родин	Міністерство внутрішніх справ програма реабілітації для захисників — нацгвардійців, поліцейських, прикордонників та рятувальників
Онлайн-курс для медперсоналу (PTSD)	Психологічна / професійна	Підвищення кваліфікації медиків, які працюють із військовими з ПТСР: навчання, методики, психотерапевтичні підходи.	В межах Національної стратегії із створення безбар'єрного простору, заплановано запуск курсу на платформах **Резерв+** та Армія+

Проект “War Trauma Rehabilitation	Медична, соціальна, професійна	Громадська ініціатива, що підтримує розвиток реабілітаційної системи в Україні, особливо для жертв війни (військових і цивільних), посилює спроможність фахівців.	Проект працює з 2022 року, організовує навчальні заходи для реабілітологів, розвиває мережу фахівців.
-----------------------------------	--------------------------------	---	---

В Україні розроблено платформу, що покликана зменшити бюрократію та підвищити довіру до державних сервісів. Ветерани, ветеранки та їхні родини можуть швидко знаходити потрібну інформацію, отримувати послуги онлайн або консультуватися з фахівцями із супроводу [29].

Ветеран PRO — це державна цифрова платформа, створена Міністерством у справах ветеранів України, щоб зробити підтримку для ветеранів, ветеранок та їхніх родин зрозумілою, доступною та зручною. Тут зібрано всю інформацію про пільги, сервіси, програми та можливості, які раніше були розпорошені в різних установах. Це єдиний онлайн-простір, що поєднує [20]:

- лікування, реабілітацію та протезування;
- соціальний захист, виплати, пенсії;
- освіту, перекваліфікацію, пошук роботи;
- житлові програми, забезпечення автомобілем;
- спортивні й ветеранські заходи;
- податкові та адміністративні пільги;
- підтримку бізнесу та грантові програми.

Кожен розділ містить опис послуг, вимоги, покрокові інструкції та посилання на відповідні сервіси. Після вибору статусу платформа автоматично формує персональний шлях. У ньому покроково описано: з чого почати і куди звернутися - як отримати основні документи - які програми доступні у сфері медицини, реабілітації, соціального захисту, освіти чи працевлаштування – які можливості відкриває держава на кожному етапі. Таким чином, Ветеран PRO

допомагає не губитися серед процедур і рухатися впевнено, крок за кроком.

Платформа групує інформацію за напрямками:

- здоров'я та відновлення (лікування, стоматологія, протезування, реабілітація, психологічна допомога);
- соціальний захист і фінансова підтримка (соціальні послуги, адаптація, пенсійні та інші виплати);
- житло та інфраструктура (житлові програми, земельні ділянки, забезпечення авто);
- транспорт і комунальні пільги;
- документи та статус;
- освіта та робота;
- податкові та адміністративні пільги;
- спорт і змагання;
- гранти та розвиток бізнесу.

У кожному розділі – чіткі інструкції «як отримати», контакти відповідальних установ та посилання на сервіси. Команда Мінветеранів активно розвиває сервіс. Ветеран PRO – більше, ніж портал. Це сучасний цифровий помічник, який супроводжує користувача в усіх питаннях державної підтримки: від реабілітації та навчання – до розвитку кар'єри чи відкриття власної справи. Простий, зрозумілий і доступний кожному. Невдовзі Ветеран PRO буде розширено: з'явиться AI-чатбот для швидких консультацій, регіональні програми з унікальними пропозиціями для кожної області, каталог бізнес – знижок і повна інтеграція з платформою «Дія» [59].

2.2 Роль недержавних організацій та волонтерського руху в системі соціального забезпечення.

Світове співтовариство визнає волонтерський рух способом збереження та зміцнення загальнолюдських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, особистісного зростання шляхом усвідомлення людського потенціалу. У Всесвітній Декларації Волонтерства відзначається, що волонтерська діяльність становить фундамент громадянського суспільства, привносячи в життя людей потребу в мирі, свободі, безпеці та справедливості. Вагомість волонтерської діяльності в світовому вимірі підтверджується її визнанням Організацією Об'єднаних Націй як суспільно корисної діяльності на добровільній основі, яка повинна бути важливою складовою будь - якої стратегії, націленої на вирішення проблем, особливо в таких сферах, як боротьба з бідністю, сталий розвиток, охорона здоров'я, упередження лих та вчасне реагування, соціальна інтеграція, подолання соціальної нерівності та дискримінації тощо. Відповідні положення Резолюції ООН та рекомендація щодо підтримки волонтерського руху пропонують урядам всіх держав включити волонтерство в національні плани розвитку як компонент з досягнення цілей сталого розвитку. Серед європейських країн один з найвищих показників участі населення у волонтерській діяльності спостерігається у Великій Британії – до 30 % та Ірландії – 33 %, а однією з найбільш популярних сфер виступає соціальна робота, хоча за останні роки зросла популярність волонтерства на спортивних заходах та в акціях зі збереження довкілля. Варто також відзначити підтримку волонтерського руху органами державної влади у таких країнах, як США, Канаді, Австралії, Англії, Італії, Японії та інших розвинутих країнах, де вважається, що волонтерська діяльність сприяє підтримці та укріпленню основних принципів демократії, в першу чергу тим, що залучає велику кількість громадян до процесу прийняття рішень. Уряди цих країн надають волонтерському руху вагому підтримку, у тому числі шляхом прийняття

законодавчих актів, які стимулюють його розвиток, створенням системи державних волонтерських центрів та спеціальних волонтерських програм [35].

Становлення України як соціальної та демократичної держави тісно пов'язане з розвитком недержавного сектора. Більшою стає роль громадських й благодійних організацій у таких сферах життя, як захист прав людини, охорона здоров'я, освіта, соціальний захист населення, екологія, культура тощо. Останнім часом в Україні важливу роль в реалізації соціальної політики відіграє третій сектор сучасного громадянського суспільства, який є недержавним, неурядовим, некомерційним, незалежним, неприбутковим, благодійним сектором добровільної активності. Це недержавні, позабюджетні, неприбуткові організації, сферою діяльності яких здебільшого є галузі культури, охорони здоров'я, освіти, соціальної допомоги, житлово-комунального господарства, спорту тощо.

Дослідження ролі громадських та волонтерських організацій у системі соціального захисту є актуальним як у науковому, так і в практичному аспекті. Воно дозволяє оцінити ефективність громадських ініціатив, визначити їхній внесок у підтримку населення та виробити рекомендації щодо посилення співпраці між державою і громадянським сектором у сфері соціальної політики [18]. Недержавні організації та волонтерський рух доповнюють систему соціального забезпечення, надаючи соціальні послуги, вирішуючи специфічні проблеми, розвиваючи соціальний капітал та реагуючи на потреби суспільства швидше, ніж державні установи. Їхня роль полягає у наданні гуманітарної, психологічної та соціальної підтримки, вихованні патріотизму та громадянськості, а також у розвитку лідерських якостей та навичок у волонтерів [18]. Всім сьогодні відомо, що благодійні фонди і громадські організації фактично взяли на себе обов'язки держави по забезпеченню Збройних Сил України починаючи від гігієнічних засобів, ліків, продуктів харчування та автомобілів закінчуючи безпілотними апаратами, дронами-камікадзе, РЕБами та іншою зброєю. Тотальна корупція в країні є злякисною

пухлиною системи держави і нажаль ніяких змін та покарання крадіїв не спостерігається.

До основних функцій громадських організацій у соціальному захисті можна віднести:

- інформаційне та правове забезпечення, яке передбачає надання громадянам доступу до актуальної інформації про соціальні права та пільги, роз'яснення механізмів отримання соціальної допомоги, субсидій, пенсій, надання юридичних консультацій щодо соціального захисту, захист прав громадян у судах та через адвокаційні кампанії, моніторинг дотримання соціальних стандартів державними структурами, а також розробку та просування змін у законодавстві для покращення соціальної політики;

- надання соціальних послуг і допомоги. Поява недержавних провайдерів соціальних послуг актуалізує питання аналізу можливостей громадських організацій щодо надання таких послуг, критичного осмислення їхньої ролі та обмежень в умовах реформи місцевого самоврядування в Україні [43];

- моніторинг, контроль та адвокація якості соціальних програм, громадський контроль, що охоплює аналіз ефективності соціальних програм та державної політики, лобіювання інтересів соціально незахищених груп через громадські ініціативи, а також взаємодія з органами влади щодо реалізації соціальних прав населення;

- представництво інтересів різних соціальних груп у ситуації військового конфлікту актуальності набуває своєчасне та екстрене реагування суб'єктів соціальних послуг на проблеми і потреби внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю тощо, а також захист прав та інтересів цієї групи отримувачів соціальних послуг.

У такій ситуації важливе для суспільства місце посідають недержавні організації, що надають соціальні послуги. Представництво інтересів широко застосовують у сучасній практиці недержавних організацій для захисту прав та

інтересів [27]. Порівняльний аналіз волонтерських та громадських організацій у сфері соціального захисту наведено в таблиці 2.2

Таблиця 2.2

Критерій	Волонтерські організації	Громадські організації
Мета	Надання швидкої та адресної допомоги в кризових ситуаціях	Системна підтримка та захист прав різних соціальних груп
Правове підґрунтя	Закон України «Про волонтерську діяльність» (2011)	Закон України «Про громадські об'єднання» (2013)
Діяльність	Добровільна, неприбуткова, соціально спрямована	Добровільна, може бути як з правовим статусом юрособи, так і без
Форми підтримки	Гуманітарна допомога, медична підтримка, психологічна допомога, притулки	Інформаційно-правове забезпечення, надання соціальних послуг, адвокація, моніторинг політики
Цільові групи	Постраждалі від війни, ВПО, малозабезпечені, сім'ї загиблих, особи в кризових ситуаціях	Ширші соціальні групи: люди з інвалідністю, пенсіонери, молодь, екологічні та культурні спільноти
Тривалість послуги	Короткострокова та оперативна допомога	Довгострокові програми та системні зміни
Функції у соціальному захисті	Мобілізація ресурсів, надання допомоги, розвиток соціальних та професійних навичок тощо	Правозахисна, представницька, адвокаційна, моніторингова тощо

Складний період політичних та соціальних трансформацій, економічна нестабільність, які переживає сьогодні Україна, позначились на розвитку нових форм участі громади у розв'язанні соціальних проблем. За сучасних економічних та політичних умов українська держава часто уникає розгляду широкого кола питань, що стосуються життя знедолених, залишаючи за собою переважно лише функцію їхнього соціального захисту. Тому зростає роль громадських організацій, асоціацій та груп громадян, зокрема тих, що об'єднують представників різних об'єктів соціальної політики. Діяльність громадських, недержавних організацій відповідно до їх типового статусу спрямована на задоволення потреб їх членів. Зокрема, мається на увазі, що та

чи інша вони беруть на себе функції, які держава не може, або не хоче виконувати. Прийняття Верховною Радою України у 2011 році Закону України «Про волонтерську діяльність» продемонструвало визнання державою волонтерського руху важливою ланкою громадянського суспільства. Волонтерство охоплює різноманітні напрями, включаючи традиційні прояви взаємодопомоги та самодопомоги, надання послуг та інші форми громадянської активності, що здійснюється на добровільних засадах без очікування фінансової винагороди. Саме в умовах повномасштабної війни в Україні роль волонтерів є незамінною, адже їхня підтримка і допомога дозволяють суспільству вистояти в складних умовах і наблизитися до перемоги [23].

У розрізі даного питання варто підкреслити, що крім Закону України «Про волонтерську діяльність», основні категорії та напрями волонтерської діяльності регламентовані також й іншими нормативно-правовими актами, у тому числі: Законом України «Про соціальні послуги», в якому окреслено соціальну підтримку та допомогу вразливим групам населення; надання допомоги в кризових ситуаціях і надзвичайних обставинах визначено Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» та Порядком надання волонтерської допомоги за окремими напрямами волонтерської діяльності, щодо сприяння національній безпеці та обороні», Законами України «Про оборону України» та «Про національну безпеку України», які містять положення щодо особливостей волонтерської діяльності в контексті забезпечення оборони держави та національної безпеки, які є особливо актуальні в умовах збройної агресії.

Процес взаємодії між владою та суспільством в Україні має історичні корені і протягом усіх років незалежності був супроводжений низкою проблем, таких як недосконалість нормативно-правової бази, відсутність злагодженої організаційної структури та ідеологічні розбіжності. Війна відкрила багато з цих проблем, які раніше залишалися в тіні. Зокрема, виявилось, що органи державної влади були неготовими до такого масштабу викликів, що підкреслило необхідність оперативного реагування на зміни. З метою

покращення співпраці між громадськими організаціями та органами влади на всіх рівнях - як національному, так і місцевому, значно посилилася координація волонтерських ініціатив та інших форм громадянської самоорганізації у питаннях підтримки Збройних Сил України та надання допомоги постраждалому цивільному населенню. активне партнерство між волонтерськими організаціями та військовими адміністраціями, особливо в питаннях логістики та управління гуманітарною допомогою [23]. Центральними органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування запроваджено механізми, які дозволяють поєднувати волонтерську діяльність із оплачуваною працею, гарантують волонтерам, що працюють у зоні бойових дій, права, подібні до прав учасників бойових дій, а також передбачають можливість їхньої реєстрації через застосунок «Дія».

Через платформу «СпівДія» у співпраці з Офісом Президента та відповідними міністерствами надається підтримка в об'єднанні зусиль волонтерів, бізнесу та держави для вирішення таких проблем, як надання тимчасового притулку, допомога дітям, працевлаштування, юридична допомога та організація гуманітарних хабів на регіональному рівні. В Україні люди різного соціального та економічного рівня активно допомагають Збройним Силам України, роблячи свій внесок у стійкість та обороноздатність країни. Наприклад, Благодійний фонд Сергія Притули, який співпрацює з активістом Сергієм Стерненком та інфлюенсером Ігорем Лаченковим успішно об'єднали зусилля для забезпечення української армії необхідним обладнанням. Варто зазначити, що Благодійний фонд зареєстрований як юридична особа, що дає йому право проводити благодійну діяльність, збирати кошти та допомагати Збройним Силам України. Всі фінансові операції та звітність фонд здійснює прозоро, що дозволяє забезпечити довіру донорів та співпрацювати з державними органами, зокрема з Міністерством оборони України [55].

Надання соціальних послуг в Україні традиційно було прерогативою держави. Однак не можна залишати поза увагою існування недержавних організацій, які і здатні, і здебільшого забезпечують попит на соціальні послуги

у громаді. Недержавним організаціям може по праву належати передова роль у наданні соціальних послуг на рівні громади. Вони в середньому на п'ять років швидше, ніж державні реагують на потреби у соціальній сфері. Ці організації найчастіше першими беруть на себе розв'язання нових соціальних проблем. Завдяки своїй мобільності й творчим підходам вони здатні забезпечити виявлення та задоволення потреб різних вразливих груп громадян, одночасно сприяючи розвитку конкурентоспроможних соціальних послуг.

У своїй роботі такі організації керуються очікуваннями та інтересами своїх клієнтів, мають великий досвід допомоги їм, користуються довірою місцевих громад. Завдяки безпосередній наближеності до клієнтів вони можуть виконувати специфічні функції, які держава або не може виконувати або їх організація буде вимагати значних адміністративних і фінансових ресурсів [24].

Попри досягнення, волонтерський рух в Україні стикається з низкою серйозних проблем та викликів. По-перше, це питання правового захисту волонтерів, особливо тих, хто працює у зонах активних бойових дій. Забезпечення страхування, соціального захисту та юридичної підтримки волонтерів, які зазнають фізичних чи психологічних травм під час виконання своїх обов'язків, потребує додаткового регулювання на законодавчому рівні. По-друге, це нерівномірний розподіл гуманітарної допомоги. Відсутність належної координації між волонтерськими організаціями, державними структурами та міжнародними партнерами часто призводить до того, що деякі регіони отримують надмірну кількість ресурсів, тоді як інші залишаються без необхідної підтримки. По-третє, це проблема фінансування. Волонтерські організації часто залежать від внесків громадян та благодійних фондів, що створює фінансову нестабільність у довгостроковій перспективі. Важливо розширювати джерела фінансування, зокрема шляхом залучення міжнародної допомоги, грантів та спонсорських ініціатив [16].

Сьогодні українські волонтери все більше об'єднуються навколо проєктів, пов'язаних з обороноздатністю нашої держави з метою призупинення російської військової агресії на Сході та Півдні України. Так, починаючи з 24

лютого 2022 року, майже щодня, а іноді й щогодини чуємо слова «волонтер», «волонтерська діяльність», «волонтерський рух», що обумовлено їх роллю у захисті України. Констатую, що розвиток діяльності добровільних організацій відбувається під час безпекових, військових, енергетичних, соціальних та інших викликів і проблем, що стоять перед Україною [24].

Таким чином, у реалізації державної політики з реформування системи соціальних послуг підвищується роль недержавних неприбуткових організацій. Найбільш типові функції, які може виконувати недержавна організація у цій системі:

- безпосереднє адресне надання соціальних послуг на рівні громади;
- вивчення потреб і очікувань клієнтів;
- збір і акумулювання інформації про попит на послуги та зміни соціальної ситуації у громаді;
- участь у формуванні місцевих соціальних програм та планування розвитку системи соціальних послуг на місцевому рівні;
- здійснення громадського контролю за якістю надання соціальних послуг та ефективністю місцевих соціальних програм.

Попри наявність наукових досліджень, присвячених окремо діяльності волонтерських та громадських організацій, недостатньо уваги приділено їхній ролі у сфері соціального захисту населення. Мало досліджень, в яких представлено волонтерські та громадські організації як ресурс підвищення ефективності державної соціальної політики. Відсутні комплексні підходи до визначення ролі цих організацій у побудові сталої системи соціального захисту, здатної не лише реагувати на кризові виклики, а й забезпечувати довготривалу підтримку вразливих категорій населення [28].

Становлення та розвиток недержавного сектора в цілому в Україні не є легким. Діяльність недержавних організацій ускладнена низкою потреб у фінансовому, матеріально-технічному, інформаційному, кадровому забезпеченні. Для успішного виконання задекларованих завдань потребують співпраці з державними структурами та іншими громадськими організаціями.

В умовах соціальних викликів, які сьогодні стоять перед нашою країною, соціальний захист набуває особливого значення як інструмент підтримки вразливих верств населення та забезпечення суспільної стабільності. Державні установи соціального захисту не завжди здатні витримати надмірне навантаження в умовах воєнних дій та соціально-економічної нестабільності, тоді на допомогу приходять волонтерські та громадські організації, які виступають своєрідним «мостом» між державою та суспільством, забезпечуючи гнучкість і швидкість реагування, які не завжди властиві державним структурам.

Волонтерські організації зосереджуються на оперативній допомозі та мобілізації ресурсів. Водночас громадські організації виконують більш системну роль – адвокаційну, освітню, правозахисну та моніторингову. Таким чином, саме поєднання державної політики та діяльності громадського сектору створює цілісну систему соціального захисту, здатну відповідати на сучасні виклики [24].

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК

3.1. Розробка рекомендацій щодо оптимізації системи соціальної реабілітації.

Протягом тривалого часу українське суспільство перебуває у стані соціальних викликів та загроз, які суттєво впливають на механізми реалізації державної соціальної політики та ставлять нові виклики у сфері соціального захисту населення. Зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, поранених військовослужбовців, сімей загиблих, а також вразливих категорій громадян потребує оперативної допомоги, яку держава не завжди здатна забезпечити у повному обсязі.

Програма реінтеграції ветеранів у співпраці з Українським фондом ветеранів та дослідницьким агентством Info Sapiens провела якісне дослідження з метою оцінки потреб та перешкод, з якими стикаються ветерани при доступі до основних послуг. Це дослідження включало в себе інформацію від ветеранів, неурядових організацій, постачальників послуг та експертів у цій галузі.

Польові дослідження були проведені соціологічною групою «Рейтинг» на початку 2024 року. Дослідження включало три фокус – групи та 28 глибинних інтерв'ю. У фокус-групах взяли участь 21 респондент, серед яких п'ять лідерів ветеранських асоціацій та спільнот і 16 представників ветеранських неурядових організацій. Таким чином виявлені основні висновки дослідження, які є орієнтовними та відображають лише загальні тенденції і не можуть бути узагальнені для всіх ветеранів. Усі респонденти погоджуються, що держава повинна бути основним суб'єктом, відповідальним за задоволення потреб ветеранів та надання їм послуг. Однак багато ветеранів скептично ставляться до готовності держави впоратися зі значним збільшенням кількості ветеранів, що призведе до більш різноманітних і розширених запитів. Респонденти виділяють

кілька організаційних проблем, з якими стикається держава при наданні послуг ветеранам, таких як обмежені ресурси та неефективний розподіл, що призводить до зниження якості та кількості послуг. Крім того, відзначається відсутність ефективної двосторонньої комунікації між державою та ветеранами. Більшість респондентів, включаючи представників неурядових організацій та асоціацій ветеранів, критично оцінюють зусилля уряду в відстеженні потреб ветеранів та їхніх сімей. Багато хто вважає, що неурядових організації відіграють важливу компенсаційну роль у задоволенні потреб ветеранів. Ветерани закликають державу забезпечити чітку, впорядковану та послідовну політику для задоволення їхніх потреб у таких сферах, як медична, психологічна, юридична та житлова допомога, а також освітні послуги, соціальні пільги та можливості працевлаштування [25].

У сфері охорони здоров'я, респонденти в цілому вважають обсяг базових медичних послуг задовільним, вони часто відзначають проблеми з якістю цих послуг. Окрім базової медичної допомоги, великий наголос робиться на необхідності розширеного пакету медичних послуг. Хоча держава гарантує право на охорону здоров'я відповідно до статті 49 Конституції України та Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», на практиці ветерани стикаються з обмеженим доступом до розширеного пакету медичних послуг, зокрема стоматологічної допомоги, діагностики, послуг у сфері репродуктивного здоров'я, які часто залишаються платними. Однією з ключових проблем, що були виявлені, є відсутність впровадження або застосування єдиних стандартизованих протоколів лікування. Додатковим бар'єром є складна система документообігу та слабка координація між Міністерством оборони України, Міністерством охорони здоров'я та іншими органами влади. Це призводить до затримок в отриманні медичних послуг і суперечить задекларованим гарантіям соціального та правового захисту військовослужбовців, визначеним Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Рекомендації:

— змінити ставлення до ветеранів, тобто перейти від радянського підходу «лікування тіла» до підходу, що поважає особистість. Це включає забезпечення прав ветеранів на отримання інформації про їхній стан, отримання інформованої згоди на лікування та прояв поваги до них як до захисників. Ця зміна в мисленні повинна також включати реструктуризацію системи документообігу, пов'язаної з медичними послугами для ветеранів, навчання медичних фахівців, лікарів та молодшого медичного персоналу, зменшення бюрократії та розробку шляхів лікування та реабілітації у співпраці з військовим персоналом та ветеранами, які вже пройшли медичне лікування;

— збільшити кількість реабілітаційних закладів та можливостей, бо процес реабілітації повинен бути оптимізований, а відповідні центри та медичні заклади повинні надавати послідовні, високоякісні послуги. Впровадити єдині, доказові протоколи лікування у всіх медичних закладах, щоб забезпечити послідовність та високу якість медичної допомоги ветеранам;

— реформувати національну систему реабілітації, тобто залучити іноземний досвід для вдосконалення національної системи реабілітації за участю міжнародного досвіду, включаючи залучення міжнародних фахівців для підвищення кваліфікації українських лікарів. Зосередитися на вирівнюванні ресурсів та якості послуг між міськими та регіональними районами для вирішення проблеми нерівності в наданні допомоги ветеранам. Збільшити підтримку інфраструктури поблизу лінії фронту для зменшення негативного досвіду, пов'язаного з перевантаженими службами [32].

Психологічна допомога визнається однією з найважливіших потреб ветеранів. Водночас існує гострий дефіцит психологів, підготовлених до роботи з військовою травмою, що не відповідає вимогам Закону України «Про психіатричну допомогу» та Закону України «Про соціальні послуги», які передбачають доступність і якість психологічної підтримки. Стигматизація звернення по психологічну допомогу, особливо серед ветеранів старшого віку, додатково обмежує використання цих послуг. Відсутність системних програм

підготовки та підвищення кваліфікації фахівців поглиблює кадрову кризу в цій сфері.

Рекомендації:

- надати права моніторингу неурядовим організаціям та запропонувати надати недержавним психологічним центрам та організаціям право моніторингу, аудиту та контролю якості психологічних послуг. Впровадити обов'язкове психологічне обстеження, розробити систему регулярних повторних обстежень для моніторингу психічного здоров'я протягом часу та вирішення проблем у міру їх виникнення;

- розширити доступ до психологічних послуг та створити більше центрів та установ, де психологи можуть надавати допомогу ветеранам за місцем їх проживання, особливо в районах з недостатнім рівнем обслуговування. Збільшити кількість психологів у військових частинах та лікарнях для надання негайної психологічної підтримки під час та після служби;

- дестигматизація психологічної допомоги, що дозволить впровадити заходи для дестигматизації психологічної допомоги шляхом залучення ветеранів, які успішно отримали допомогу. Створення центрів для соціалізації та спілкування серед ветеранів може сприяти цьому процесу [33].

Потреба ветеранів у правовій допомозі є особливо важливою під час їхнього переходу від військового до цивільного життя. До типових юридичних потреб належать реєстрація пільг, статус комбатанта, виплати по інвалідності та судові спори під час звільнення з армії. Процес складання юридичних документів, листування з державними органами та отримання необхідних документів від держави часто є складним і важким для ветеранів.

Рекомендації:

- спростити юридичні процедури та документацію та співпрацювати з урядовими органами з метою спрощення та оптимізації процедур реєстрації пільг, перевірки статусу комбатанта та подання заяв на отримання виплат по

інвалідності. Розробити та надати чіткі покрокові інструкції для ветеранів щодо проходження юридичних процедур та заповнення необхідної документації;

- розширити доступ до юридичної підтримки та розробити формати, щоб забезпечити юридичну підтримку максимальній кількості ветеранів, наприклад, за допомогою консультантів, дорожніх карт та цифрових додатків.

Допомога з житловими питаннями дуже актуальна на даний час та відображається у відсутності прозорості та надійної комунікації з боку держави щодо забезпечення житлом. Ветерани та лідери ветеранських асоціацій зазначають, що ймовірність отримання безкоштовного житла є низькою, і вони не мають великих очікувань від держави .

Рекомендації:

- використання механізмів фінансової допомоги: програми спільного фінансування, пільгові кредити, урядові програми поступового придбання житла та житлові кооперативи для ветеранів. Одним із потенційних механізмів спільного фінансування є залучення інших коштів для фінансування частини внеску;

- реформувати житлову політику та її реалізацію: переглянути та реформувати житлову політику, щоб забезпечити її реалістичність та досяжність, з урахуванням поточної доступності соціального житла та ресурсів;

- спільні зусилля на забезпечення житлом ветеранів має бути спільним зусиллям, до якого залучені державні органи, місцеві органи влади та місцеві підприємства. Розробка та впровадження чітких критеріїв розподілу житла, надаючи пріоритет сім'ям загиблих солдатів, потім ветеранам з інвалідністю, а потім комбатантам [49].

У сфері освіти та зайнятості потреби ветеранів наразі менш чітко усвідомлені, однак із часом їхня актуальність зростатиме. Ветерани стикаються з упередженням з боку роботодавців, нестачею інклюзивних робочих місць і обмеженим доступом до якісних програм перекваліфікації [14].

Рекомендації:

– зменшення упередженого ставлення до ветеранів. Необхідно впроваджувати додаткові заходи, спрямовані на подолання стереотипів щодо ветеранів серед роботодавців і трудових колективів. Варто мотивувати компанії до запровадження політик і практик, дружніх до ветеранів, зокрема через навчання працівників етичній та коректній взаємодії з ними. Окремі робочі місця можуть потребувати спеціального оснащення, тому робоче середовище слід адаптувати відповідно до принципів інклюзивності [19]:

– сприяння розвитку ветеранського підприємництва. Ветерани виявляють зацікавленість у започаткуванні власної справи, тому держава, бізнес та громадський сектор мають підтримувати такі ініціативи. Це передбачає надання бізнес-освіти, запуск програм менторства та створення бухгалтерських об'єднань для допомоги у фінансовій звітності. Важливим напрямом є також підтримка підприємств, заснованих ветеранами та орієнтованих на працевлаштування інших ветеранів. Ключовими чинниками успіху є безкоштовне навчання, наставництво та пільговий доступ до необхідних ресурсів;

– розробка та реалізовування програм перепідготовки, адаптованих до здібностей, досвіду та професійних інтересів ветеранів, зокрема тих, хто має інвалідність або не має можливості повернутися до попередньої професійної діяльності;

– розширення можливостей працевлаштування посилення співпраці з центрами зайнятості для збільшення кількості доступних вакансій і професій, забезпечуючи їх відповідність кваліфікації, навичкам і спеціалізації ветеранів.

Деякі респонденти вважають державну політику підтримки ветеранів хаотичною і несистематичною, з проблемами на етапах розробки, впровадження та моніторингу. Хоча система пільг для ветеранів функціонує, не всі пільги вважаються відповідними до поточних потреб, оскільки система була створена до повномасштабного вторгнення і базувалася на інших потребах ветеранів. Зокрема, респонденти називають пільгові виплати за встановлення дротового телефону та радіоприймача застарілими пільгами. Респонденти

також незадоволені якістю пільг, згадуючи такі проблеми, як у сфері юридичних послуг: складні процеси реєстрації, численні бюрократичні процедури, відсутність чіткості щодо пільг, на які вони мають право, та недостатня цифровізація управління документами. Як наслідок, ветерани висловлюють зацікавленість у тому, щоб в Адміністративному сервісному центрі працював фахівець, бажано військовий юрист, який би займався питаннями, пов'язаними з пільгами.

Рекомендації:

- детальне вивчення та перегляд системи пільг: провести ретельне вивчення потреб ветеранів у пільгах та переглянути існуючі пільги системи. Респонденти вважають, що хоча пільги можуть бути меншими, важливо, щоб вони були доступними по всій країні та для всіх ветеранів. Система пільг повинна бути переглянута, щоб підтримувати ветеранів у підтриманні активного способу життя та відкривати додаткові можливості, а не сприяти залежності від соціальної допомоги та пасивності.

- спростити процес подання заяв: дозволити родичам ветеранів подавати заяви на отримання пільг від їхнього імені та створити систему «єдиного вікна» для реєстрації пільг з метою спрощення процесу. Посилити цифровізацію управління документами та подачі заяв на отримання пільг з метою спрощення процесів та зменшення потреби у фізичних паперових документах;

- поліпшення доступності для ветеранів, які проживають у сільській місцевості: розширити онлайн-послуги та підтримку електронного управління документами для поліпшення доступності для ветеранів, які проживають у віддалених районах. Запровадити мобільні підрозділи з надання пільг або програми виїзної допомоги для надання допомоги в сільській місцевості, щоб мінімізувати необхідність ветеранам подорожувати на великі відстані;

- залучення ветеранів до розробки політики: створити механізми для активної участі ветеранів у формуванні державної політики, яка їх стосується, таких як консультативні ради або фокус-групи;

— поліпшення комунікації та координації: поліпшення комунікації та координації між державними та місцевими органами, що займаються соціальними виплатами та послугами для ветеранів, з метою забезпечення більш інтегрованої та ефективної системи підтримки. Забезпечення прозорості щодо змін та оновлень систем соціальних виплат та збір відгуків від ветеранів.

Проблеми реінтеграції є основною проблемою соціальної інтеграції ветеранів де відбувається різкий контраст між їхнім досвідом війни та цивільним життям. Ветерани гостро відчують цю різницю. Проблеми реінтеграції ветеранів у цивільне життя мають не лише соціальний, а й культурний вимір. Різкий контраст між досвідом війни та мирним життям, відчуття суспільного відчуження, труднощі у відновленні сімейних стосунків і пошуку нового сенсу життя вимагають комплексної державної відповіді. Така відповідь має включати формування культури поваги до ветеранів, створення програм перехідної підтримки, розвиток ветеранських просторів у громадах та залучення самих ветеранів до формування політик, що їх безпосередньо стосуються.

Для створення якісної та зрозумілої моделі реабілітації необхідне комплексне бачення системи та врахування досвіду інших країн з відповідними практиками. Це передбачає вивчення та розуміння підходів до реабілітації, які можуть бути цінними для нашої системи. У цьому плані досвід Ізраїлю особливо корисний для України, оскільки ця країна живе під постійним терором та агресією з боку сусідів.

В Ізраїлі немає поняття «до війни» чи «після війни», оскільки громадяни постійно живуть на передовій. Спроби сусідніх країн підірвати Ізраїль тривають з моменту створення держави, в результаті чого кожне покоління має свій власний бойовий досвід. Більшість ізраїльтян, включаючи жінок, служать в армії. Тема ізраїльського досвіду реабілітації військових ветеранів для системи підготовки військових психологів України є досить новою. До 2023 року в Україні в найкоротші терміни були створені сучасні реабілітаційні центри, де вже надаються послуги військовослужбовцям та ветеранам. Міністерство у

справах ветеранів України розробляє механізм, який дозволить зібрати найкращі практики, розроблені у всіх відомствах і на місцях, а також міжнародний досвід, і перетворити їх на сучасну державну систему [31].

3.2. Напрямки посилення фінансового та матеріально – технічного забезпечення ветеранів війни.

Після початку повномасштабної війни у лютому 2022 року кількість людей, які стали на захист України, значно збільшилася. Можна прогнозувати стрімке зростання числа ветеранів із пораненнями, а також родин, що втратили своїх близьких і потребують відповідної підтримки.

Одночасно війна спричинила серйозні гуманітарні виклики для всього населення через масштабні руйнування домівок, об'єктів інфраструктури та вимушене переміщення громадян. За оцінками на початок вересня 2022 року, кількість внутрішньо переміщених осіб перевищила 6,9 мільйона, а понад 7,2 мільйона українців виїхали за кордон як біженці, що становить близько третини населення країни.

«Ветерани – це не окрема категорія громадян, а частина сучасного українського суспільства, яке формується завдяки їхній мужності. Саме тому державна політика повинна бути спрямована на те, щоб кожен ветеран і ветеранка мали можливість повернутися до повноцінного життя, реалізувати свій потенціал, відчувати гідну підтримку від держави та громади». Сьогодні ветеранська політика поступово виходить за межі соціальної сфери. Вона перетворюється на фундамент формування нового суспільства, заснованого на взаємній повазі, солідарності та усвідомленні цінності людського досвіду. Це процес довготривалий і складний, але саме в ньому криється шлях до зрілої держави.

Українська держава сьогодні стоїть перед завданням створити не просто набір пілг, а повноцінну систему можливостей для своїх захисників. Йдеться про комплексну модель, у центрі якої – людина, її гідність, досвід і право на розвиток. Зростання фінансування, стосується всіх ключових напрямів ветеранської політики – від житлових програм до психологічної реабілітації та розвитку ветеранського руху.

Заходи соціальної політики держави повинні забезпечувати функціонування найбільш прийнятних структур для надання якісних соціальних послуг. Такими структурами можуть бути комунальні заклади та неурядові організації. Необхідно досягти балансу повноважень між державою, що володіє ресурсами, і суб'єктами, які мають знання та ідеї для розв'язання конкретних соціальних проблем. Держава повинна навчитися делегувати повноваження недержавному сектору, налагодити механізми підтримки громадських ініціатив на місцевому рівні. Вирішальним у побудові відносин між державою та незалежними недержавними організаціями в соціальній сфері має стати принцип вторинності державних послуг щодо громадських. Держава не повинна створювати нові державні заклади, якщо вже є недержавні організації, які надають такі послуги. Їх варто лише замовити у цих постачальників [28].

Найважливішою умовою для цього механізму є якісна правова основа. Не завжди чинна законодавча база України є сприятливою для діяльності недержавного сектора. Для ефективної співпраці НДО з державними установами та покращення якості надання соціальних послуг населенню потрібно врахувати наступні положення:

- вдосконалення нормативно-правової бази, а саме прийняття нової редакції Закону України "Про соціальні послуги", внесення змін до Закону "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії", розробити комплекс національних нормативних документів щодо мінімальних стандартів соціальних послуг, внести зміни до Бюджетного кодексу, розробити нормативну базу для соціального замовлення;

– забезпечення професійними кадрами. Удосконалити систему підготовки фахівців служб та закладів, які надають соціальні послуги. Розробити порядок підвищення кваліфікації та акредитації фахівців соціальних закладів усіх форм власності. Такий порядок повинен визнавати сертифікати недержавних курсів, служб і організацій про пройдене навчання та враховувати як підтвердження про підвищення кваліфікації. Розробити вимоги до кваліфікаційного рівня фахівців незалежно від форми власності та підпорядкування суб'єктів. Запровадити систему підготовки соціальних працівників на робочому місці, у тому числі – за спеціалізацією щодо роботи з окремими групами клієнтів.

– державний моніторинг програм з надання соціальних послуг. Розробити систему показників якості та ефективності соціальних послуг і включити їх у загальну державну систему контролю за виконанням соціальних програм. Методи проведення моніторингу та показники ефективності повинні виходити з аспектів покращення якості життя клієнтів, які отримують послуги. Провести дослідження щодо спроможності недержавних надавачів соціальних послуг, визначити їх потужність і потенціал. Сформувати базу даних таких надавачів. Впровадити систему електронної звітності суб'єктів надання послуг, органів влади та інспекцій щодо якості й ефективності соціальних послуг.

– впровадити в місцевих органах соціального захисту процедури вивчення потреб у соціальних послугах. Розробити й упровадити методику вивчення потреб місцевих громад у соціальних послугах. Планувати соціальне замовлення і відповідне надання послуг у громаді на підставі виявлених потреб. Провести навчання працівників органів місцевої влади з питань визначення потреб та планування соціальних послуг тощо.

На сьогодні Уряд схвалив проект державного бюджету на 2026 рік: майже 18 млрд грн на ветеранську політику. У 2026 році на ветеранську політику передбачено 17,9 млрд грн, що на 6,1 млрд грн більше, ніж у 2025 році [15]. Основні напрями фінансування:

– компенсація на житло ветеранам та ветеранкам з інвалідністю I та II групи – 5,7 млрд грн (+1,7 млрд до 2025 року);

- заходи з підтримки ветеранів та ветеранок (психологічна допомога, професійна адаптація, розвиток спорту, одноразова грошова допомога, спеціальні програми підтримки) – 4 млрд грн (+2,6 млрд до 2025 року). Серед нових ініціатив – переобладнання авто під потреби ветеранів та ветеранок, лікування опіків і рубців, адаптація осіб, які втратили зір;
- фахівці з супроводу ветеранів та ветеранок – 2,9 млрд грн;
- фінансування ветеранських просторів – 1,1 млрд грн (+0,6 млрд до 2025 року).

Держава намагається системно посилювати підтримку ветеранів та ветеранок. Зростання фінансування дозволить забезпечити житлом ще більше ветеранів та ветеранок з інвалідністю, надати доступ до медичної, психологічної та професійної допомоги, розвивати освітні та спортивні програми, створити сучасну мережу ветеранських просторів, гарантувати персональний супровід завдяки спеціально підготовленим фахівцям та багато інших можливостей, які забезпечать гідне повернення до цивільного життя [34].

В Україні вже працює багато міжнародних партнерів, які надають підтримку ветеранам, проте їхня діяльність переважно обмежується технічною допомогою та зміцненням спроможності на окремих територіях. У перспективі Міністерство у справах ветеранів та інші інституції можуть прагнути залучити значніші інвестиції. Одним з таких фондів є Європейський фонд миру – це позабюджетний механізм фінансування дій Європейського Союзу, що мають військові та оборонні наслідки, в рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики. Його загальний бюджет на період 2021-2027 років становить понад 17 мільярдів євро. Європейський фонд допомоги складається з двох складових – один для військових операцій, а інший – для заходів допомоги. Допомога надається в рамках Європейського фонду безпеки, враховуючи фінансову, технічну або матеріальну підтримку військового чи оборонного характеру третім країнам, регіональним або міжнародним організаціям [1]. Стратегічну орієнтацію та політичне керівництво операціями та заходами допомоги, що фінансуватимуться в рамках Європейського фонду допомоги, забезпечує

Політичний та безпековий комітет на основі стратегічних пріоритетів, встановлених Європейською Радою та Радою. Завдяки Європейському фонду миру Європейський Союз має можливість надавати військове обладнання для підвищення безпекового та оборонного потенціалу своїх партнерів. Окрім навчання, яке надається партнерам, Європейський фонд безпеки також дозволяє Європейський Союзу надавати обладнання за умови дотримання суворих гарантій та механізмів контролю. Повага до прав людини та дотримання міжнародного гуманітарного права мають вирішальне значення та забезпечуються на кожному етапі.

Європейський фонд миру відіграє важливу роль у підтримці можливостей та стійкості Збройних Сил України для захисту територіальної цілісності та суверенітету країни, а також захисту цивільного населення від триваючої російської військової агресії [1]. У рамках Європейський фонд миру було затверджено загальну суму в 6,1 мільярда євро для надання військової підтримки Збройним Силам України. З цієї суми 5,77 мільярда євро покривають постачання Україні летального та нелетального військового спорядження, включаючи 2 мільярди євро на постачання артилерійських снарядів та ракет калібру 155 мм. Крім того, 377 мільйонів євро, було виділено для Місії військової допомоги ЄС Україні, яка підготувала та екіпірувала понад 40 000 українських солдатів. Додаткові 5 мільярдів євро в рамках нещодавно створеного Фонду допомоги Україні дозволять надалі підтримувати потреби Збройних Сил України, що змінюються, шляхом надання як летального, так і нелетального військового спорядження та навчання [1]. Можливі додаткові джерела фінансування для фінансової підтримки ветеранів наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Державний бюджет України	програми Мінветеранів, МОЗ, Мінсоцполітики, Міноборони; субвенції місцевим бюджетам; спеціальні державні фонди підтримки ветеранів.
Місцеві бюджети (громади)	регіональні програми підтримки ветеранів; фінансування адаптації житла, реабілітації, соціальних послуг; співфінансування із державою або міжнародними донорами.
Міжнародні організації та донори	ЄС, USAID, UNDP, IOM, World Bank; міжнародні фонди підтримки реабілітації та протезування; грантові програми на зайнятість і розвиток бізнесу
Благодійні та громадські організації	збір коштів на лікування, реабілітацію, обладнання; допомога у вигляді техніки, протезів, засобів догляду; партнерські ініціативи з державою.
Приватний сектор та соціально відповідальний бізнес	корпоративні фонди; програми працевлаштування ветеранів; спонсорування проєктів з реабілітації та освіти; податкові стимули для бізнесу, що підтримує ветеранів.
Гранти та конкурси	гранти на професійне навчання, мікрогранти на бізнес; проєктні конкурси для громадських організацій; гранти на створення реабілітаційних або соціальних центрів.
Партнерство «держава + громадськість + бізнес»	спільне фінансування будівництва житла та інфраструктури; модернізація реабілітаційних центрів; утворення приватно-державних фондів підтримки.

Програма розвитку ООН є ключовим партнером та співпрацює з урядом України, місцевими громадами та громадянським суспільством для розбудови інституційного потенціалу та сприяння відновленню. Її Рамкова програма розвитку на основі територій допомагає Україні інтегрувати реформу управління, відновлення інфраструктури та економічне відродження. Узгоджуючи реконструкцію з кліматично адаптованими рішеннями та прозорим плануванням відновлення, ПРООН допомагає Україні будувати стійке, справедливе та стале майбутнє, яке надає громадам можливість формувати власне відновлення [54].

Стратегічні напрями діяльності ПРООН в Україні (2022–2025):

- зменшення бідності та нерівності: розробка підходів для посилення соціального захисту та подолання соціально-економічних диспропорцій;
- просування сталого розвитку: впровадження екологічно безпечних рішень, розвиток відновлюваної енергетики та раціональне використання природних ресурсів;
- удосконалення демократичного врядування: сприяння реформам, що забезпечують дотримання прав людини, прозорість державних інституцій та участь громадян;
- розвиток людського капіталу: підтримка проєктів у сферах освіти, охорони здоров'я та гендерної рівності.
- реагування на кризи та надзвичайні ситуації: допомога у відбудові, підвищенні стійкості громад і подоланні наслідків катастроф або конфліктів.
- підтримка інновацій і технологічних рішень: заохочення новітніх методів та технологій для вирішення ключових викликів розвитку.

Зовнішнє фінансування може бути корисним джерелом короткострокової підтримки в аспекті задоволення нагальних потреб і забезпечення капітальних видатків, пов'язаних з обладнанням чи інфраструктурою. Однак, приймаючи пропозиції щодо підтримки й застосовуючи ресурси такого типу, потрібно враховувати вплив на поточні видатки в довгостроковій перспективі, а також

те, чи є вони найкращими варіантами цінності коштів і сталості фінансування для забезпечення виконання довгострокових зобов'язань.

Забезпечення відповідної кількості ресурсів для процесу реінтеграції та переходу від військової кар'єри до цивільного життя – це важлива частина планування й реалізації програм для осіб, які залишають військову службу. В таблиці 3.2 наведено напрямки посилення фінансового та матеріально – технічного забезпечення ветеранів війни в Україні.

Таблиця 3.2

Підвищення грошових виплат	індексація пенсій і державних надбавок; збільшення разової та щомісячної матеріальної допомоги; компенсації витрат на лікування, протезування, реабілітацію.
Розширення соціальних пільг	пільги на комунальні послуги та транспорт; податкові знижки та звільнення від окремих зборів; страхові програми для ветеранів і їхніх сімей.
Матеріально-технічне забезпечення	забезпечення сучасними протезно-ортопедичними виробами; технічні засоби реабілітації; обладнання для лікування, реабілітації та соціальної адаптації; засоби мобільності (візки, ходунки, авто тощо).
Забезпечення житлом та інфраструктурою	будівництво/реконструкція житла для ветеранів; компенсація за оренду житла; надання земельних ділянок; адаптація житла для осіб із інвалідністю.
Професійна адаптація та зайнятість	фінансування перекваліфікації та навчання гранти на започаткування бізнесу; програми підтримки працевлаштування
Медична та психологічна підтримка	забезпечення безоплатного лікування; розвиток реабілітаційних центрів; психологічна допомога та соціальна реінтеграція

ВИСНОВКИ

Підтримка ветеранів в Україні часто сприймається як недостатня через поєднання історичних, бюрократичних та фінансових чинників. Система соціального захисту, що дісталася у спадок від радянських часів, досі перевантажена й орієнтована більше на процедури, ніж на потреби людей. В умовах масштабної війни це проявляється особливо гостро: держава стикається з величезною кількістю ветеранів, але інституції ще не встигли адаптуватися до нових реалій. Фінансових ресурсів часто бракує, центрів реабілітації не вистачає, а психологічна та соціальна інфраструктура лише формується. До цього додається мікрокорупція на рівні виконання програм – непрозорі черги на житло, сумнівні рішення чиновників, підряди «своїм» установам. Це створює у ветеранів відчуття несправедливості, навіть якщо держава формально виконує частину своїх зобов'язань.

Подолання корупції в системі соцпідтримки можливе через комплексні зміни. Насамперед допомагає цифровізація: чим більше послуг доступні онлайн і автоматизовані, тим менше шансів для «ручних» рішень чи зловживань. Публічні реєстри – черги на житло, дані про компенсації, інформація про закупівлі – забезпечують прозорість і дозволяють громадськості контролювати процес. Важливу роль відіграють ветеранські організації, які можуть брати участь у перевірках та моніторингу роботи соціальних служб. Підвищення професійності чиновників, регулярні аудити та створення незалежної системи скарг роблять систему стійкішою до корупції. Окремий напрям – розвиток незалежних реабілітаційних центрів що зменшує можливості для зловживань і стимулює конкуренцію за якість послуг.

Загалом проблема слабкої підтримки ветеранів не є наслідком байдужості, а відображає стан державних інституцій, які перебувають у процесі трансформації. Прозорість, цифровізація, громадський контроль та

професійність – це ті інструменти, які здатні суттєво покращити ситуацію та забезпечити ветеранам гідну підтримку, на яку вони заслуговують.

Досвід провідних країн демонструє, що ефективна підтримка ветеранів базується на поєднанні медичної, соціальної, економічної та психологічної допомоги. Україна може адаптувати ці моделі з урахуванням власних реалій.

Модель США: комплексність і довгострокові гарантії. У Сполучених Штатах працює потужна система підтримки ветеранів через Міністерство у справах ветеранів. Основні елементи, які може використати Україна:

- створення сильної мережі спеціалізованих госпіталів та реабілітаційних центрів;
- чіткий та автоматизований доступ до медичних послуг;
- програми професійної підготовки, перекваліфікації та працевлаштування;
- доступні кредити на житло та програми довгострокового фінансового забезпечення.

Для України це означає необхідність посилення єдиної інституції, що відповідатиме за всі ветеранські сервіси, та максимальну цифровізацію доступу до послуг.

Модель Австрії: соціальна інтеграція та реабілітація. Австрія робить акцент на соціальній роботі, психологічній підтримці та інтеграції ветеранів у громаду. Важливі практики це скоординована система соціальних працівників, які супроводжують ветерана, спеціалізовані центри психологічної реабілітації, підтримка сімей військових на рівні громад, соціальні пільги, що не потребують надмірної бюрократії.

Україна може взяти за приклад створення мережі регіональних центрів соціальної адаптації, де працюватимуть психологи, юристи та соціальні фахівці.

Модель Ізраїлю: акцент на поверненні до активного життя та психологічній стійкості. Ізраїль має одну з найефективніших систем роботи з ветеранами через Міністерство оборони та спеціальні служби реабілітації. Ключові моменти:

- ранній початок реабілітації – від моменту поранення до повернення в громаду;
- потужна служба психологічної допомоги, включаючи посттравматичні програми;
- індивідуальні кейс – менеджери, які супроводжують ветерана;
- фінансування освіти, стартового бізнесу та програм повної інтеграції в економіку.

Для України така модель може означати розвиток системи ранньої реабілітації та персональних менеджерів для кожного ветерана з важкими пораненнями.

Україна може створити сучасну й ефективну систему підтримки ветеранів, якщо поєднає елементи трьох моделей:

- американську комплексність і цифровізацію;
- австрійський соціальний супровід і психологічну підтримку;
- ізраїльську швидку реабілітацію та акцент на поверненні до активного життя.

Інтеграція цих підходів дозволить сформувати систему, яка забезпечить українським ветеранам гідне лікування, захист, соціальну підтримку та нові можливості після служби.

Хоча війна триває, важливо зараз подумати, яку кількість ветеранів доведеться підтримувати ув процесі реінтеграції. Це зумовлюватиме дедалі більші проблеми, зокрема й тому, що це доведеться працювати на тлі масштабних гуманітарних потреб і викликів процесу відбудови. Водночас важливо зазначити, що ветерани можуть відіграти значну роль в ініціативах, спрямованих на відновлення та відбудову, якщо їхні навички й досвід скерувати в потрібне рiчище. Реінтеграція – це процес, з допомогою якого учасники бойових дій отримують цивільний статус і стає працевлаштування та дохід. Це, по суті, соціально-економічний процес з відкритими часовими межами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European Peace Facility. Service for Foreign Policy Instruments.
URL: https://fpi.ec.europa.eu/what-we-do/european-peace-facility_en (дата звернення: 14.11.2025).
2. Home - Beit Halochem UK. Beit Halochem UK.
URL: <https://bhuk.org/> (дата звернення: 13.11.2025).
3. Home | United Nations Development Programme.
URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-11/undp-ua-veteran-reintegration-report-ukr.pdf> (дата звернення: 11.11.2025). США
4. Honig et al reply - PMC. PMC Home.
URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC1032689/> (дата звернення: 13.11.2025).
5. Israel: Cyber Warfare and Security as National Trademarks of International Legitimacy. Utrecht University. URL: <https://research-portal.uu.nl/en/publications/israel-cyber-warfare-and-security-as-national-trademarks-of-inter/> (дата звернення: 14.11.2025).
6. IStock. iStock. URL: <https://www.istockphoto.com/uk/фото/королівська-лікарня-челсі-на-королівській-госпітальній-дорозі-в-челсі-лондон-gm1347123031-424693830> (дата звернення: 01.12.2025).
7. Kostyshyn E., Hrytsaniuk V., Shevtsiv Y. USA EXPERIENCE REGARDING THE REINTEGRATION OF WAR VETERANS INTO CIVILIAN LIFE. Social work and social education. 2024. No. 1(12). P. 11–18.
URL: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(12\).2024.305055](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(12).2024.305055) (дата звернення: 13.12.2025).
8. LSULS Digital Repository: Home.
URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/13832/1/Костишин_Грицанюк_Шевців.pdf (дата звернення: 09.11.2025). США

9. Mental health services for veterans | Combat Stress. Mental health services for veterans | Combat Stress. URL: <https://combatstress.org.uk/> (date of access: 13.11.2025).

10. News. Centre for Evidence for the Armed Forces Community. URL: <https://www.centreforevidence.org/news/20250806-new-research-has-explored-relationship-satisfaction-among-military-couples-and-personnel-veterans> (date of access: 13.11.2025).

11. Office for Veterans' Affairs. Support for veterans and their families. GOV.UK. URL: <https://www.veteransgateway.org.uk/> (date of access: 10.10.2025).

12. Office for Veterans' Affairs. GOV.UK. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/office-for-veterans-affairs> (date of access: 13.11.2025).

13. U.S. Department of Veterans Affairs (VA) | USAGov. Making government services easier to find | USAGov. URL: <https://www.usa.gov/agencies/u-s-department-of-veterans-affairs> (date of access: 14.11.2025).

14. Ukrinform. Стефанчук сподівається, що Рада розгляне законопроект про працевлаштування ветеранів найближчим часом. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4054017-stefancuk-spodivaetsa-so-rada-rozglane-zakonoproekt-pro-pracevlastuvanna-veteraniv-najblizcim-casom.html> (дата звернення: 01.11.2025)

15. Ukrinform. У бюджеті-2026 для підтримки ветеранів передбачили на 6,1 мільярда більше коштів - депутат. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4048420-u-budzeti2026-dla-pidtrimki-vijskovih-peredbacili-na-61-milarda-bilse-kostiv-deputat.html> (дата звернення: 10.12.2025)

16. Аналітичне дослідження «Потреби ветеранів 2023». Український ветеранський фонд. URL : <https://veteranfund.com.ua/analytics/needs-of-veterans-2023/> (дата звернення: 10.11.2025).

17. Аніщенко Т. Posttravmaticnij Stresovij Rozlad Pid Cas Povnomas | PDF. Scribd.URL: <https://www.scribd.com/document/862556550/posttravmaticnij-stresovij-rozlad-pid-cas-povnomas-1> (дата звернення: 03.12.2025).
18. Балакірєва О., Бондар Т., Дмитрук Д. (2015). Ставлення до переселенців і волонтерської діяльності. Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка, Центр «Соціальний моніторинг». URL:<http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/Settlers%20and%20volunteering.pdf> (дата звернення: 10.11.2025).
19. Борецька Н. П. Сучасний стан і проблеми розвитку соціально-трудових відносин у добровольчестві. *Соціально-трудові відносини: теорія і практика*: зб.наук. праць. спец. випуск: Київ 2010 3 т. К.: КНЕУ, 2010. Т.1. С. 105–112. 2.
20. Ветеран PRO – Державні послуги для ветеранів та ветеранок. URL: <https://veteranpro.gov.ua/> (дата звернення: 04.11.2025).
21. Вовк С. О. Соціальна адаптація жінок-ветеранів АТО/ООС як об'єкт державної політики. *Габітус*. 2021. Вип. 22. С. 45–49. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2021/22-2021/8.pdf> (дата звернення: 17.12.2025).
22. Вірт Ю. М. Соціальний захист та підтримка осіб, постраждалих від конфлікту. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2025. № 16. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-16-02-01> (дата звернення: 13.11.2025)
23. Волонтерство в Україні (2022). Платформа «Волонтерство в Україні». URL: <https://platforma.volunteer.country/> (дата звернення: 10.11.2025).
24. Волонтерський рух в Україні на сучасному етапі розвитку. Літопис Волині. URL: <http://www.litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/190> (дата звернення: 10.11.2025).
25. Всеукраїнське опитування Міжнародного республіканського інституту (IRI): жовтень 2024. Rating Group. URL: <https://www.ratinggroup.ua/news/nationwide-survey-of-the-international-republican-institute-iri-october-2024> (дата звернення: 29.11.2025).

26. Галкін М. Пенсійне забезпечення військовослужбовців США. URL: <https://www.uarp.org/ua/news/1357754892#.VGWWIYfe7ZQ> (дата звернення: 02.11.2025).

27. Григорівна Г. І. Роль волонтерських та громадських організацій у соціальному захисті. Zenodo. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17191030> (дата звернення: 10.12.2025).

28. Громадські організації на ринку соціальних послуг .: Ресурсний центр ГУРТ. .:Ресурсний центр ГУРТ. URL: <http://gurt.org.ua/news/recent/5024/> (дата звернення: 13.10.2025).

29. Департамент соціальної та ветеранської політики. Just a moment... URL: <https://dsp.kyivcity.gov.ua/news/v-ukraini-zapratsiuvav-veteran-pro-iedyna-tsyfrova-platforma-dlia-veteraniv-veteranok-ta-ikhnikh-rodyn> (дата звернення: 22.10.2025)

30. Інформаційні можливості подолання стресу. Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативної інформації. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». № 2. 2022. 45 с.

31. Калмикова Л., Кобець І. Професійна інтеграція військових ветеранів у соціум: психологічний досвід зарубіжжя. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Психологія. 2024. № 4 (65). С. 25–30. URL: <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2024.4.4> (дата звернення: 14.11.2025).

32. Калмикова О. В., Стасюк Н. А. Медичне забезпечення як елемент державних соціальних гарантій військовослужбовців: адміністративно-правовий аналіз. *Європейські перспективи*. 2025. № 4. URL: <https://doi.org/10.71404/ep.2025.4.6> (дата звернення: 14.11.2025).

33. Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1215-2021-p> (дата звернення: 17.12.2025).

34. Ляшко, В. (2023). Міністр охорони здоров'я України: “Система охорони здоров'я впевнено тримає медичний фронт”. Укрінформ.

<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3668211-viktorlasko-ministr-ohoroni-zdorova-ukraini.html>. (12.09.2023).

35. Павлюк К. С. Волонтерський рух: зарубіжний досвід та вітчизняні практики. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 13/14, лип. С. 87–93.

36. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності» № 432 від 21.07.2017 р. (дата звернення: 20.11.2025).

37. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2012 р. № 476 «Про затвердження програми соціальної адаптації військовослужбовців». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-16#Text> (дата звернення: 14.11.2025).

38. Посттравматичний стресовий розлад під час повномасштабної війни у військовослужбовців. В. В. Чорна, О. А. Серебреннікова, В. В. Коломієць, С. В. Гозак, О. Т. Єлізарова, М. В. Рибінський, В. Ю. Ангельська, Н. П. Павленко. *Молодий вчений*. 2023. № 12(124). С. 124-128.

39. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань соціального захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, і деяких інших осіб : Закон України від 03.11.2006 № 328-V : станом на 24 жовт. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-16#Text> (дата звернення: 14.11.2025).

40. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з внесенням змін до Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" : Закон України від 24.03.2022 № 2153-IX : станом на 12 верес.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2153-20#Text> (дата звернення: 14.12.2025).

41. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання психіатричної допомоги : Закон України від 14.11.2017 № 2205-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2205-19#Text> (дата звернення: 01.09.2025).

42. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку : Закон України від 11.04.2024 № 3633-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-20#Text> (дата звернення: 14.11.2025).

43. Про внесення змін до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" щодо забезпечення прозорості місцевого самоврядування : Закон України від 22.02.2024 № 3590-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3590-20#Text> (дата звернення: 14.11.2025).

44. Про внесення змін до Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" щодо запровадження комплексного огляду системи соціального захисту ветеранів війни : Закон України від 24.03.2022 № 2147-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-20#Text> (дата звернення: 13.12.2025).

45. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 № 2017-III : станом на 26 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (дата звернення: 14.12.2025).

46. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV : станом на 8 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (дата звернення: 14.12.2025).

47. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 09.06.2021 № 590 : станом на 21 жовт.

2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-п#Text> (дата звернення: 13.11.2025).

48. Про затвердження Порядку використання коштів з рахунка для забезпечення соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 р. № 472 : Постанова Каб. Міністрів України від 02.09.2022 № 980. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980-2022-п#Text> (дата звернення: 23.11.2025).

49. Про затвердження Порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями : Постанова Каб. Міністрів України від 03.08.2006 № 1081 : станом на 10 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1081-2006-п#Text> (дата звернення: 14.11.2025).

50. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV : станом на 4 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення: 13.12.2025).

51. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII : станом на 22 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 14.11.2025).

52. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII : станом на 27 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 13.12.2025).

53. Проблеми покращення психічного здоров'я населення України та особливості їх вирішення на сучасному етапі. О. Серебреннікова та ін. European Science. 2019. Sge11-01. С. 51–65. URL: <https://doi.org/10.30890/2709-2313.2022-11-01-001> (дата звернення: 13.12.2025).

54. Програма розвитку ООН (ПРООН в Україні). Соціальна країна. URL: <https://welfare.green/docs/tips-guides/donori-ta-finansovi-organizacii/>

programa-rozvitku-oon-proon-v-ukraini/?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=22641534373&utm_content=gid||aid||placement|&utm_term=&utm_gad_source=1&utm_gad_campaignid=22641535600&utm_gbraid=0AAAAAqkMz0Vpot2J_7wiXABp34c-PZ8Aw&utm_gclid (дата звернення: 08.11.2025).

55. Рівність та управління в армії. Ветеранський фонд (Поруч з ветераном). URL: <https://veteranfund.com.ua/2023/04/10/women-in-army/> (дата звернення: 23.11.2025).

56. Технологічне лідерство Ізраїлю: запорука успіху та безпеки країни. Агентство відновлення. URL: <https://restoration.gov.ua/blog/tehnologichne-liderstvo-izrayilyu-zaporuka-uspihu-ta-bezpeky-krayiny/> (дата звернення: 13.10.2025).

57. Тришкін Д. В., Малих А. Б., Пономаренко Г. Н., Мерзлікін А. В. Організація реабілітаційно відновлювальних заходів у збройних силах розвинених країн. *Військово-медичний журнал*. 2015; 336 (7): 4–10. URL: https://sc.mil.ru/files/morf/military_archive/N7_voen_med.pdf (дата звернення: 01.11.2025).

58. Харченко Т. На плечі жінки ліг обов'язок захисту США. *Голос Америки Українською*. URL: <https://www.holosameryky.com/a/lory-robinson-military/3331212.html> (дата звернення: 09.11.2025).

59. Юлія Лапутіна: Мінветеранів готує пілотний проєкт у чотирьох областях України із впровадження помічника ветерана. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yuliia-laputina-minveteranivhotuie-pilotnyi-proekt-u-chotyrok-oblastiakh-ukrainy-iz-vprovadzhenniapomichnyka-veterana> (дата звернення: 20.11.2025)